

วทส 124407

M 122820

รายงานการวิจัยนักศึกษาระดับปริญญาตรี

เรื่อง

การศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกเต้) ตำบลโคกงาม
อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

COMMUNITIES PARTICIPATORY PROCESSES ON RECREATIONAL VALUE
OF LUMNAMPHONG (SOKTEA), TUMBON KOKNGAM, BAN PHANG
DISTRICT, KHONKAEN PROVINCE.

นายจักรพงษ์ ศรีแก้ว สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

นางสาวจุฬาลักษณ์ พันสาย สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์
ของ
นางสาวจุฬาลักษณ์ พันสาย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยการพัฒนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม ปีงบประมาณ 2559)

สำนักวิทยบริการฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
วันรับ.....
วันลงทะเบียน..... - 9 มิ.ย. 2560
เลขทะเบียน..... 257893 คส.
..... 333.7 9111ก 2559

หัวข้อวิจัย : การศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

ผู้ดำเนินการวิจัย : นายจักรพงษ์ ศรีแก้ว และนางสาวจุฬาลักษณ์ พันสาย

หน่วยงาน : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ปีที่ทำวิจัยสำเร็จ : 2559

บทคัดย่อ

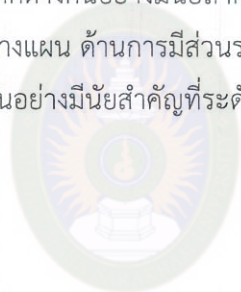
การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน t - test และ F - test (ANOVA) ผลการวิจัยพบว่า

1. ประชาชนเห็นว่าปัจจัย โดยรวมและรายด้านมีระดับความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับน้อย โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากน้อยไปมาก ดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

2. การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น สรุปได้ดังนี้ 1) ประชาชนที่มีเพศแตกต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน และ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ไม่แตกต่างกัน 2) ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ไม่แตกต่างกัน 3) ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ไม่แตกต่างกัน 4) ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสก

แต่) โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน และด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ไม่แตกต่างกัน 5) ประชาชนที่มีสถานะแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) โดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ไม่แตกต่างกัน 6) ประชาชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ.05 7) ประชาชนที่มีสถานภาพทางสังคมแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ไม่แตกต่างกัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

TITLE : Education participation in conservation the arboretum
LumNamPhong (Sok Tae) Ban
Pakchong Tumbon Kokngam Ban Phang District Khonkaen Province.

RESEARCHER : Mr.Chakkaphong Srikaeo and Miss.Julaluck Pansri

FACULTY : Rajabhat Maha Sarakham University

YEAR : 2016

ABSTRACT

The research aimed to study and compare the participation of the public in conservation the Arboretum LumNamPhong (Sok Tae) Ban Pakchong Tumbon Kokngam Ban Phang District Khonkaen Province

The samples used in the research include household heads or representatives aged 18 years and over by the tools used in the research include Questionnaire Statistic The statistics used Analyzing the data were frequency percentage mean standard deviation t – test and F – test (ANOVA) the research found that. 1. The public see that factors the overall and the side with priority of Factor in the participation of the public in the conservation of arboretum LumNamPhong (Sok Tae) Ban Pakchong Tumbon Kokngam Ban Phang District Khonkaen Province At a low level by sorting an average ascending thus. Side participation in the beneficiaries Side participation in Compliance plans Side participation in Planning and Side participation in Evaluation. 2. Comparison the participation of the public in the conservation of the arboretum LumNamPhong (Sok Tae) Ban Pakchong Tumbon Kokngam Ban Phang District Khonkaen Province summarized as follows. 1) People with gender Varied Participation in the conservation of arboretum LumNamPhong (Sok Tae) overall Varied A significant the statistical level of .05 considering each aspect Found participation in the planning and the participation Compliance Plan overall Varied A significant the statistical level of .05 sections The participation of Beneficiaries and The participation in the evaluation not different. 2) people with age Varied Participation in the conservation of arboretum LumNamPhong (Sok Tae) Overall no difference considering each aspect found participation in the planning the participation Compliance Plan the

participation in the Beneficiaries and The participation in the evaluation not different.

3) people with Education level Varied Participation in the conservation of arboretum LumNamPhong (Sok Tae) overall Varied a significant the statistical level of .05 considering each aspect Found the participation in the Beneficiaries a significant the statistical level of .05 portion side participation in the planning side participation Compliance Plan and The participation in the evaluation not different.

4) people with career Varied Participation in the conservation of arboretum LumNamPhong (Sok Tae) overall Varied a significant the statistical level of .05 considering each aspect Found the planning side participation Compliance Plan and The participation in the evaluation a significant the statistical level of .05 portion side participation in the planning and the participation in the Beneficiaries not different.

5) People with different status Participation in the conservation Arboretum LumNamPhong (Sok Tae) overall is not different When considering each Found to be involved in the planning. the participation in the implementation of the plan the participation of beneficiaries and participation in the evaluation not different.

6) People who earn average monthly difference Participation in the conservation Arboretum LumNamPhong (Sok Tae) overall difference was statistically significant at the .05 level Given the income Found to be involved in the planning the participation in the implementation of the plan the participation of beneficiaries and participation in the evaluation Different significant level. 05.

7) People with different social status. Participation in the conservation Arboretum LumNamPhong (Sok Tae) overall difference was statistically significant at the .05 level given the income Found to be involved in the planning the participation in the implementation of the plan And participation in the evaluation Significantly different levels On the .05 level participation in the benefits not different.

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากบุคลากรหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ อาจารย์ทรงศักดิ์ ปัดสินธุ์ สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม อาจารย์นฤมล กางเกตุ สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม อาจารย์ดิษยพงษ์ หกสุวรรณ สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม อาจารย์พิชญ์ทิพา สุวรรณศรี อาจารย์ประจำสาขาวิชาสถิติประยุกต์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ที่เสียสละให้ข้อคิดเห็นและคำแนะนำตลอดจนการแนะนำเกี่ยวกับแบบสอบถามและเอกสารอ้างอิงมาเสริมแนวทางการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ที่ให้คำแนะนำในการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

ขอขอบพระคุณนายคำปาน ปัสเสน นายทองใบ เหล่าพร นายวรรดร เครือมา และนางรจนา ชาธรรมมา ที่อนุญาตให้เก็บตัวอย่างในพื้นที่ อีกทั้งให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในงานวิจัยเพิ่มเติมผู้วิจัย

ประโยชน์และคุณค่าจากงานวิจัยนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดา - มารดา ครู - อาจารย์ ที่มีส่วนให้ชีวิตและปัญญาแก่ผู้วิจัยจนประสบผลสำเร็จ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จักรพงษ์ ศรีแก้ว
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY จุฬาลักษณ์ พันสาย
2559

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
แนวคิดเรื่องป่าชุมชน.....	9
แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ.....	13
แนวคิดเรื่องกลุ่ม.....	19
แนวคิดและทฤษฎีเรื่องการสื่อสาร.....	22
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม.....	24
แนวคิดและทฤษฎีเรื่องการมีส่วนร่วม.....	25
แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจ.....	31
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	35
งานวิจัยในประเทศ.....	35
งานวิจัยต่างประเทศ.....	37
พื้นที่ทำการศึกษาวิจัย.....	39
กรอบแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย.....	45
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	46
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	47
กลุ่มเป้าหมาย.....	47
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	48
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	49

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์.....	52
ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง.....	52
ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ระดับความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวน รุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตามความคิดเห็นของประชาชน.....	54
ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน.....	57
ตอนที่ 4 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติ ลุ่มน้ำพอง (โสกแต้).....	65
บทที่ 5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	68
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	68
สรุปผล.....	68
อภิปรายผล.....	69
ข้อเสนอแนะ.....	70
บรรณานุกรม.....	73
บรรณานุกรมภาษาไทย.....	73
บรรณานุกรมภาษาต่างประเทศ.....	75
ภาคผนวก.....	78
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม.....	78
ประวัติผู้วิจัย.....	83

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 จำนวนและร้อยละของลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง.....	52
4.2 ระดับความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตามความคิดเห็นของประชาชนโดยรวมและรายด้าน.....	54
4.3 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนเป็นรายชื่อที่มีความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้).....	54
4.4 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนเป็นรายชื่อที่มีความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้).....	55
4.5 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์เป็นรายชื่อที่มีความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้).....	56
4.6 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลเป็นรายชื่อที่มีความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้).....	56
4.7 การเปรียบเทียบความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตามความคิดเห็นของประชาชน ที่มีเพศต่างกัน.....	57
4.8 การเปรียบเทียบความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตามความคิดเห็นของประชาชน ที่มีอายุแตกต่างกัน.....	59
4.9 การเปรียบเทียบความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตามความคิดเห็นของประชาชน ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน.....	60
4.10 การเปรียบเทียบความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตามความคิดเห็นของประชาชน ที่มีอาชีพต่างกัน.....	61
4.11 การเปรียบเทียบความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตามความคิดเห็นของประชาชน ที่มีสถานะต่างกัน.....	62
4.12 การเปรียบเทียบความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตามความคิดเห็นของประชาชน ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน.....	63
4.13 การเปรียบเทียบความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตามความคิดเห็นของประชาชน ที่มีสถานภาพทางสังคมต่างกัน.....	64

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.14 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน.....	65
4.15 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติ ลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน.....	66

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 แผนที่แสดงพื้นที่สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้).....	43
2.2 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	45

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่น ๆ เพราะป่าไม้มีประโยชน์ทั้งการเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและ ยารักษาโรคสำหรับมนุษย์ และยังมีประโยชน์ในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม ถ้าป่าไม้ถูกทำลายลงไป มาก ๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น สัตว์ป่า ดิน น้ำ อากาศ ฯลฯ เมื่อป่าไม้ ถูกทำลาย จะส่งผลไปถึงดินและแหล่งน้ำด้วย เพราะเมื่อเผาหรือถางป่าไปแล้ว พื้นดินจะโล่งขาดพืชปก คลุม เมื่อฝนตกลงมาก็จะชะล้างหน้าดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินไป นอกจากนี้เมื่อขาดต้นไม้คอย ดูดซับน้ำไว้ น้ำก็จะไหลบ่าท่วมบ้านเรือน และที่ลุ่มในฤดูน้ำหลากพอถึงฤดูแล้งก็ไม่มีน้ำซึมใต้ดินไว้หล่อ เลี้ยงต้นน้ำลำธารทำให้แม่น้ำมีน้ำน้อย ส่งผลกระทบต่อมาถึงระบบเศรษฐกิจและสังคมป่าไม้ ให้ประโยชน์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ประชาชน ช่วยรักษาความสมดุลของภาวะแวดล้อมและป้องกันภัยธรรมชาติซึ่ง นำความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน สาเหตุที่ทำให้เกิดภัยธรรมชาติ ส่วน หนึ่งมาจากการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าจนทำให้เกิดความเสียหายต่อสภาพป่าไม้ของชาติ ทำให้เกิดความ ไม่สมดุลทางภาวะแวดล้อมขึ้นจนถึงขั้นเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน วันที่ 14 มกราคม 2532 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธยในพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ. 2484 และพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชกำหนดดังกล่าวได้ ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่ง การให้สัมปทานป่าไม้สิ้นสุดลงทั้งแปลงได้ ดังนั้นการจัดวางโครงการทำไม้ทั่วประเทศต้องยุติลงทุก โครงการและพื้นที่ เหตุเนื่องมาจากอุทกภัยภาคใต้ที่เกิดขึ้นเมื่อเดือน พฤศจิกายน 2531 โดยเฉพาะที่ ตำบลกระทูน อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช และวาทภัยจากพายุเฮอร์นิจังหวัดชุมพร เมื่อ พ.ศ. 2532 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พิจารณาแล้วเห็นว่า ภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นเป็นส่วนหนึ่งมาจากสาเหตุ การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า จำเป็นต้องทำการรณรงค์ต่อเนื่องและระยะยาวให้ประชาชนได้เข้าใจ และให้ ความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนเกี่ยวกับอันตรายที่อาจ เกิดขึ้นจากการตัดไม้ทำลายป่า เพื่อต้องการอนุรักษ์ป่าไม้ที่มีอยู่อย่างจำกัดมิให้ถูกทำลายต่อไปพร้อมทั้ง ได้กำหนดให้ช่วงปี 2532 - 2535 “เป็นปีแห่งการป้องกันและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติ” และต่อมา

คณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2533 กำหนดให้วันที่ 14 มกราคม ของทุกปีเป็น “วันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติ (ภิชิต วงษ์ทับทิม. 2558)

แนวทางการอนุรักษ์พื้นที่ป่าในปัจจุบัน หน่วยงานภาครัฐได้มีการจัดการพื้นที่ที่เป็นเขตสงวนรักษาพันธุ์พืชและสัตว์ป่าแห่งประเทศไทย โดยมีการแบ่งพื้นที่ป่าอนุรักษ์หรือพื้นที่คุ้มครองในประเทศไทย คือพื้นที่ที่จัดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ พื้นที่คุ้มครองสัตว์ป่า พื้นที่ที่สงวนไว้ใช้ประโยชน์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หรือคุ้มครองในรูปแบบอื่น ๆ โดยส่วนใหญ่จะมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้เพื่อรักษาระบบนิเวศดั้งเดิม ซึ่งพื้นที่คุ้มครองในประเทศไทยแบ่งเป็นหลายประเภท (สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ. 2558) ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ (National Park) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (Wildlife Sanctuary) วนอุทยาน (Forest Park) เขตห้ามล่าสัตว์ป่า (Non-hunting areas สวนพฤกษศาสตร์ (Botanical Garden) สวนรุกขชาติ (Arboretum) พื้นที่สงวนชีวมณฑล (Biosphere Reserve) พื้นที่มรดกโลก (World Heritage) พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 (Watershed Class 1) ป่าชายเลนอนุรักษ์ (Conservation Mangrove Forest) และพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติ (Natural Conservation Area)

พื้นที่ป่าอนุรักษ์สวนรุกขชาติเป็นแหล่งรวบรวมพรรณไม้ท้องถิ่น รวมแม่ไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจ พืชหายากและใกล้สูญพันธุ์ ในท้องถิ่นนั้น พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ห่อมป่าสงวนดั้งเดิม มีต้นไม้เดิมหรือบางที่เป็นพื้นที่สวนป่าเดิมที่ไม่มีการบำรุงต่อไปแล้ว จึงได้เปลี่ยนเป็นสวนรุกขชาติ มีการปลูกพรรณไม้เสริมพร้อมกับตัดป้ายชื่อพรรณไม้ ให้ความรู้ชนิดพรรณไม้แก่ประชาชน เพื่อเป็นแหล่งศึกษาวิจัยพรรณไม้ต่าง ๆ ที่รวบรวมไว้ เช่น การเจริญเติบโต การขยายพันธุ์การปลูกพรรณไม้ในสวนรุกขชาติส่วนใหญ่จะเป็นไม้ต้นปลูกปะปนกันไป โดยเน้นความสวยงามตามธรรมชาติ ให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ราบสูง มีพื้นที่สูงต่ำสลับเป็นลูกคลื่น ทางทิศตะวันตกสูงมาก เพราะมีแนวเขาภูกระดึงและเพชรบูรณ์ สำหรับ ทางทิศตะวันออกและทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีลักษณะสูงต่ำ มีที่ราบลุ่ม แลบลุ่มน้ำชี ในเขตพื้นที่อำเภอพระยืน อำเภอชนบท อำเภอบ้านฝาง อำเภอฆ้องชัย อำเภอแวงน้อย อำเภอแวงใหญ่ อำเภอเมือง และที่ราบลุ่มน้ำพอง ในเขตพื้นที่อำเภอน้ำพอง อำเภออุบลรัตน์ และ อำเภอเมือง พื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางโดยเฉลี่ย 100 - 200 เมตร ที่ตั้งจังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจากกรุงเทพฯ 445 กม. อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 15 - 17 องศาเหนือและเส้นแวงที่ 101 - 103 องศาตะวันออกมีพื้นที่ 10,885.99 ตารางกิโลเมตร หรือ 6.8 ล้านไร่ ยังเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ และในจังหวัดขอนแก่น ได้มีการจัดการพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ป่า ดังนี้ จังหวัดขอนแก่นมีพื้นที่ทั้งหมด 10,885.99 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6.8 ล้านไร่ เป็นพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 3,644.28 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2.28 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 33.57 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด แต่พื้นที่ที่คงสภาพป่าเหลือเพียงประมาณ 509,613 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 7.50

ของพื้นที่ทั้งจังหวัด ลักษณะป่าประกอบด้วยไม้เนื้อแข็ง ได้แก่ ไม้รัง ไม้ยาง ไม้ประดู่ เป็นต้น (ศูนย์
อุตุนิยมวิทยาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. 2558)

โดยเฉพาะพื้นที่สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าโสกแต้ ท้องที่
ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง และ ตำบลบ้านผือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น เนื้อที่ 377 ไร่ ในปี
พ.ศ. 2553 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ขอใช้พื้นที่ภายในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าโสกแต้
เพื่อจัดตั้งสวน รุกขชาติและสถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า จังหวัดขอนแก่น ในท้องที่ ตำบลโคกงาม อำเภอบ้าน
ฝาง จังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและสัตว์ป่า (รายงานประจำปีสวน
รุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้). 2556 : 1)

ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นประชาชนในพื้นที่มีงานทำประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นทั้งผลดีทางด้าน
เศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ ดังนั้นผู้วิจัยที่มีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวน
รุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น เพื่อทำการ ศึกษาบริบทด้าน
สภาพพื้นที่ของสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ป่า รวมถึงปัจจัยที่มี
อิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน
และประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ เพื่อนำสู่กระบวนการสร้างจิตสำนึกรักถิ่นที่อยู่อาศัย และเป็นการกระตุ้นการ
พัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบล
โคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้)
ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

ขอบเขตของการศึกษา

พื้นที่การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาเขตพื้นที่สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) อำเภอบ้านฝาง จังหวัด
ขอนแก่น ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 377 ไร่ โดยมุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากร
ป่าไม้ ซึ่งประกอบด้วย บ้านปากช่อง ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง และ บ้านหนองผือ ตำบลบ้านผือ
อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น มีทั้งสิ้น 4 หมู่บ้าน

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ (การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลบ้านผือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น. 2556)

1.1 บ้านปากช่อง หมู่ที่ 5 ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมี จำนวนครัวเรือน 101 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 501 คน

1.2 บ้านหนองผือ หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านผือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมี จำนวนครัวเรือน 151 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 764 คน

1.3 บ้านหนองผือ หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านผือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมี จำนวนครัวเรือน 127 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 579 คน

1.4 บ้านผือพัฒนา หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านผือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมี จำนวนครัวเรือน 70 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 366 คน

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนประชากรทั้งหมด 456 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 2210 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการคำนวณจำนวนกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มประชากรทั้งหมด โดยใช้สูตร ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) จากการคำนวณได้ผลลัพธ์ คือ 211.54 เพื่อความเหมาะสมผู้วิจัยจึงปรับให้เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 212 คน

3. ระยะเวลาดำเนินการ

ดำเนินการระหว่างเดือน ตุลาคม 2558- กันยายน 2559 รวมระยะเวลา 12 เดือน

4. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

4.1 ตัวแปรต้นหรือตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่

1. เพศ
2. อายุ
3. ระดับการศึกษา
4. อาชีพหลัก
5. สถานะ
6. รายได้
7. สถานภาพทางสังคม

4.2 ตัวแปรตาม (Variables) ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สวนรุกขชาติ หมายถึง สวนเล็กๆมีพื้นที่น้อยกว่าสวนพฤกษศาสตร์ สร้างขึ้นเพื่อรวบรวมพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ไว้โดยเฉพาะไม้ยืนต้นที่มีค่าทางเศรษฐกิจและไม้ดอกซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่นนั้น แต่มิได้ปลูกเป็นหมวดหมู่เหมือนอย่างในสวนพฤกษศาสตร์ ปัจจุบันมีสวนรุกขชาติที่ดำเนินการอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ มากกว่า 15 แห่ง เช่น สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภณ) เป็นต้น
2. การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล
3. ประชาชน หมายถึง บุคคลผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวหรือคู่สมรส หรือสมาชิกในครอบครัวที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บ้านปากช่อง หมู่ที่ 5 และ บ้านหนองผือ หมู่ที่ 6,7 และ 9
4. การใช้ประโยชน์จากสวนรุกขชาติ หมายถึง การใช้ทรัพยากรจากป่าชุมชนบ้าน ในการดำรงชีพ ได้แก่ เป็นแหล่งอาหาร พืชสมุนไพรและของป่า และเป็นแหล่งเชื้อเพลิงและไม้ใช้สอย เป็นต้น
5. การดูแลรักษาป่า หมายถึง การจัดการพื้นที่ป่าไม้เพื่อให้เกิดความยั่งยืนเป็นระยะเวลานานติดต่อกันไป เช่น การปลูกป่า บำรุงป่า ตรวจสอบ ร่ววางแผนป้องกันรักษา และการประชุมเสนอแนะระเบียบกฎเกณฑ์ของป่า
6. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง การรู้จักใช้ การป้องกันและการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้อย่างชาญฉลาด รอบคอบและเหมาะสม เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้มากที่สุดและยาวนานที่สุด โดยสูญเสียทรัพยากรป่าไม้น้อยที่สุด
7. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการประชุมเสนอปัญหาเสนอแนวทางการแก้ไข แสดงความคิดเห็น กำหนดทางเลือกหรือแนวทางการปฏิบัติ และวางแผนในการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ป่า
8. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกร หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการชักชวนประสานงานบริจาคเงิน วัสดุ สละกำลังแรงงานในกิจกรรมการอนุรักษ์ป่า ได้แก่ การดูแลบำรุงรักษาป่าไม้ การปลูก

ต้นไม้ การทำแนวทางกันไฟ การป้องกันรักษาป่าไม้ และฟื้นฟูป่าไม้ที่เสื่อมโทรมหรือบริเวณป่าไม้ที่ถูกทำลายให้กับสภาพสมบูรณ์

9. ผู้นำชุมชน หมายถึง บุคคลที่มีบทบาททางความคิด เป็นผู้ได้รับความเชื่อถือจากประชาชนในชุมชนนั้น ๆ และเป็นผู้ทำงานเพื่อส่วนรวม อาจเป็นผู้นำแบบทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือผู้นำแบบไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำอาสาในหมู่บ้าน

10. พันธุ์พืช หมายถึง พันธุ์หรือกลุ่มของพืชที่มีพันธุกรรมและลักษณะทางพันธุศาสตร์เหมือนหรือคล้ายคลึงกันและมีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นในพืชชนิดเดียวกันที่สามารถตรวจสอบได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบบริบทสภาพพื้นที่ของพื้นที่สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่)
2. ทำให้ทราบระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
3. ทำให้ทราบความต้องการของประชาชน ชุมชน องค์กร และหน่วยงานราชการ ควรจะปฏิบัติและรับผิดชอบในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ร่วมกับสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น” ผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อเรื่องที่ต้องการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัย ได้แก่

- 1.แนวคิดเรื่องป่าชุมชน
- 2.แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- 3.แนวคิดเรื่องกลุ่ม
- 4.แนวคิดและทฤษฎีเรื่องการสื่อสาร
- 5.แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม
- 6.แนวคิดและทฤษฎีเรื่องการมีส่วนร่วม
- 7.แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจ
- 8.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 9.พื้นที่ทำการศึกษาวิจัย
- 10.กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดเรื่องป่าชุมชน

ในอดีตทรัพยากรป่าไม้ของประเทศไทยที่มีอุดมสมบูรณ์มากได้ถูกนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ จนสภาพป่าเสื่อมโทรมและลดจำนวนลงอย่างมาก ประชาชนได้รับความเดือดร้อนในการดำรงชีพมากยิ่งขึ้น ทำให้แนวคิดเดิมที่รัฐเป็นผู้ดูแลรักษาป่าเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมของประเทศน่าจะไม่เพียงพอ จำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าเพื่อประโยชน์ของชุมชนเองด้วย แนวคิดเรื่องป่าชุมชนซึ่งเน้นการอยู่ร่วมกันระหว่างสังคมมนุษย์และสังคมป่าไม้จึงเกิดขึ้น โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ใกล้เขตป่าไม้ซึ่งต้องพึ่งพิงป่าโดยตรง จำเป็นที่ชุมชนจะต้องได้รับการยอมรับให้เป็นผู้จัดการป่าเพื่อประโยชน์ของชุมชนเองอย่างยั่งยืน ซึ่งนอกจากคนในชุมชนจะได้รับประโยชน์แล้ว ทรัพยากรป่าไม้ก็จะสามารถคงอยู่และฟื้นฟูขึ้นโดยลำดับได้ (นายสุรยุทธ หลิมตระกูล, 2544 : 1)

1. ความหมายของป่าชุมชน ป่าชุมชนเป็นคำแปลมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า Communal Forest หรือ Community Forest นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของป่าชุมชนไว้ กล่าวคือ

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2534 อ้างถึงใน ศลิษา พึ่งแสงแก้ว, 2537) ได้กล่าวว่า “ป่าชุมชนเป็นรูปแบบหนึ่งของการใช้ที่ดิน ป่า และทรัพยากรต่าง ๆ จากป่า ที่ชาวบ้านตามชุมชนในชนบทที่อยู่ในป่าหรือใกล้ป่าได้ใช้กันเป็นเวลานานแล้ว โดยมีระบบการจำแนกใช้ที่ดิน ป่าและทรัพยากรต่าง ๆ มีอาณาเขตและกฎเกณฑ์การใช้ที่เป็นรับรู้และยอมรับกันทั้งภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง พร้อมทั้งมีองค์กรชาวบ้านรูปแบบหนึ่งรับผิดชอบด้านการจัดการอย่างเหมาะสมบนพื้นฐานของภูมิปัญญา

ชาวบ้าน อันเกิดจากการสะสมประสบการณ์แห่งการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดและสะสมภูมิปัญญานี้มาหลายชั่วอายุคน”

ดร. สมศักดิ์ สุขวงศ์ (2534 อ้างถึงใน ศลิษา พึ่งแสงแก้ว, 2537) ได้ให้ความหมายของ ป่าชุมชนว่า หมายถึง “การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น และจัดการอย่างมีถาวรภาพให้ยั่งยืนถาวร ซึ่งก็คงเป็นป่าเล็ก ๆ ที่อยู่ใกล้หมู่บ้าน มีไว้เพื่อใช้สอย เพื่อรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น แต่ไม่ใช่อุตสาหกรรมขนาดใหญ่”

โกมล แพรกทอง (2533) กล่าวไว้ว่า ป่าชุมชน หมายถึง “รูปแบบของการจัดการป่าไม้ที่นำเอาความต้องการพึ่งพิงป่าของประชาชนเป็นต้นจุดประสงค์ในการจัดการป่านั้น และให้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากป่าดังกล่าวเป็นผู้กำหนดแผนการและควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพื่อผลประโยชน์อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอตามความต้องการของชุมชน” โดยการพัฒนาป่าชุมชนได้อุบัติบนพื้นฐานของแนวความคิด 4 ประการ คือ

ประการแรก แนวความคิดทางด้านนิเวศวิทยา ซึ่งยอมรับว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ มีความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างสิ่งมีชีวิตคือ คน ต้นไม้ สัตว์ป่า และสิ่งไม่มีชีวิต ซึ่งประกอบเป็นระบบนิเวศอยู่ภายใต้การโยงโยยของระบบต่าง ๆ ที่สร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นในระบบนิเวศ มนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพิงและอาศัยอยู่ในระบบนิเวศ และโดยที่พฤติกรรมของมนุษย์อันเกิดจากระบบสังคมของมนุษย์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อความสมดุลของระบบนิเวศ การจัดการป่าที่มุ่งหวังให้เกิดสมดุลของระบบนิเวศจึงมุ่งถึงการที่จะให้มนุษย์สามารถอาศัยและพึ่งพิงกับระบบนิเวศโดยไม่มีการทำลาย

ประการที่สอง แนวความคิดของการพัฒนาชนบท ซึ่งมองว่ากิจกรรมทางด้านป่าไม้เป็นกิจกรรมที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนชนบทให้สามารถยืนอยู่ได้ ทั้งนี้เนื่องจากป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ชนบทใช้พึ่งพิงในลักษณะต่าง ๆ เช่น แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ไม่ใช่สอยเป็นศูนย์รวมจิตใจอันเกิดจากความเชื่อและประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ประชาชนผู้อยู่อาศัยในชนบทได้มีการดำรงชีวิตและมีวิธีการรักษาป่าไม้แตกต่างกันออกไปตามประโยชน์ที่ได้ นับว่าเป็นความรู้และประสบการณ์พื้นบ้านที่ควรได้รับการสนับสนุนให้เข้มแข็ง เพื่อการพัฒนาชนบทกิจกรรมของป่าไม้จึงเป็นกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีพของประชาชนในชนบทสมควรที่จะถูกนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ ในการพัฒนา เพื่อให้ชุมชนชนบทอยู่รอดและพัฒนาตนเองได้

ประการที่สาม แนวความคิดของการกระจายอำนาจ เป็นแนวความคิดในการกระจายอำนาจในการดูแลรักษาป่าไม้จากที่ดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐให้เป็นการรวมกันดูแลรักษาป่าโดยประชาชน เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่อย่างจำกัดให้สามารถอำนวยความสะดวกประโยชน์ต่อชุมชนที่อยู่ใกล้พื้นที่ป่าไม้ได้โดยตรงมากขึ้น

ประการที่สี่ แนวความคิดทางการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรที่ ึงออกเงยได้ สามารถที่จะได้รับการจัดการให้มีผลประโยชน์ต่อเนื่องสม่ำเสมอ และเนื่องจากป่าเป็นแหล่งของทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวยต่อมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เช่น ป่าใช้สอย แหล่งซึบน้ำ การพักผ่อนหย่อนใจและเป็นศูนย์รักษาและควบคุมสมดุลธรรมชาติระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต

ภายใต้การจัดการที่เหมาะสม ป่าสามารถใช้ประโยชน์ในลักษณะอเนกประสงค์ต่อชุมชนที่อยู่ใกล้แหล่งป่าไม้

โกมล แพรกทอง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2535) ยังได้ให้ความหมายของป่าชุมชนออกเป็น 2 แนวทาง

แนวทางแรก แนวทางของการจัดการ ป่าชุมชนจะหมายถึง “พื้นที่ป่าไม้ซึ่งได้รับการจัดการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ชุมชนผู้ใช้พื้นที่ป่าดังกล่าวต้องการ ซึ่งอาจจะโดยตรง เช่น เป็นแหล่งไม้ใช้สอย เป็นแหล่งอาหาร เป็นต้น หรือโดยทางอ้อม เช่น เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งนันทนาการ เป็นต้น”

แนวทางที่สอง แนวทางของการใช้ประโยชน์จากป่า ป่าชุมชนจะหมายถึง “พื้นที่ป่าไม้ซึ่งมีการใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ของการใช้เหมือนกันหรือแตกต่างกันไป แต่ละกลุ่มประชาชนตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนนั้น ๆ โดยทุกกลุ่มประชาชนชุมชนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการใช้ประโยชน์จากป่าภายใต้การยอมรับถึงกันและกัน เช่น บางกลุ่มต้องการใช้ประโยชน์จากป่าเป็นแหล่งนันทนาการ บางกลุ่มต้องการใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร” เป็นต้น

เสนห์ จามริก และยศ สันติสมบัติ (2536) สรุปผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “ป่าชุมชนในประเทศไทย : แนวทางการพัฒนา” ในส่วนองความหมายของป่าชุมชนว่า หมายถึง

ประการแรก พื้นที่ป่าที่ชาวบ้านอาศัยและทำมาหากินอยู่ ในการนี้ทำให้ชาวบ้านรู้สึกผูกพันในทรัพยากรป่าไม้

ประการที่สอง เป็นพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านเลือกเพื่อใช้ประโยชน์โดยไม่ได้ครอบครองพื้นที่ป่าทั้งหมด แต่ได้เลือกใช้ตามความจำเป็นของชุมชน

ประการที่สาม เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านสามารถจำแนกชนิดและขนาดของพื้นที่ได้ โดยสรุปจะเห็นได้ว่า ป่าชุมชน หมายถึง “พื้นที่ป่าไม้ของชุมชน ซึ่งได้รับการจัดการโดยชุมชนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์ตามที่ชุมชนตั้งการอย่างต่อเนื่องและถาวร”

2. องค์ประกอบของป่าชุมชน สามารถจำแนกได้ 3 ประการ ประการแรก ที่ดิน เป็นองค์ประกอบสำคัญของป่าชุมชน ในที่นี้หมายถึง ที่ดินป่าไม้หรือที่ดินที่สามารถนำมาดำเนินการป่าชุมชนได้ ประการที่สอง ชุมชน สำคัญยิ่งต่อป่าชุมชน เพราะชุมชนเป็นกลไกสำคัญที่จะกำหนดให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของชุมชนเอง มีปัจจัยที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่นที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ องค์กรประชาชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน ประการที่สามการจัดการ ได้แก่ กิจกรรมที่ทำให้ป่าชุมชนเกิดความมั่นคงและยั่งยืนถาวร เพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การป้องกัน การเพาะชำกล้าไม้ การปลูกป่า การบำรุงรักษา ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้จากพื้นที่ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของชุมชน โดยชุมชนจะตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมาควบคุมและมีการบังคับใช้กฎเกณฑ์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2535)

จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของป่าชุมชน ได้แก่ ที่ดิน ชุมชนและการจัดการ องค์ประกอบเหล่านี้มีการกระทำระหว่างกัน (interaction) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้เป็นป่าชุมชนรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีความสำคัญและสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่น

ชัยวัฒน์ ชวีญบุญ (2543) กล่าวถึงองค์ประกอบของป่าชุมชนที่สำคัญว่ามีอยู่อย่างน้อย 3 ประการ ประการแรก การมีจิตสำนึกร่วมกันของชุมชนในการรักษาป่า จิตสำนึกดังกล่าวอาจสืบเนื่องมาจากประเพณีความเชื่อดั้งเดิม เช่น การนับถือผี ประการที่สอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งแสดงให้เห็นในวิถีชีวิตเกี่ยวกับสิทธิชุมชนหรือกฎเกณฑ์ จารีตประเพณีในการใช้ทรัพยากรชุมชน ประการที่สาม การมีองค์กรชาวบ้านที่เข้มแข็ง ทำหน้าที่บริหารจัดการดูแลรักษาทรัพยากรควบคุมกฎระเบียบเกี่ยวกับการใช้และทำหน้าที่แก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างสมาชิกของชุมชนด้วยกัน นอกจากนี้แล้วจะต้องมองป่าชุมชนในบริบทของการพัฒนาชนบทและอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

จะเห็นได้ว่า ในการดำเนินงานป่าชุมชนนั้น เนื่องจากการจัดการป่าที่นำเอาความต้องการพึงพิงป่าของประชาชนในชนบทมาเป็นวัตถุประสงค์หลัก และให้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากป่าดังกล่าวมาเป็นผู้ควบคุมดำเนินการ โดยมีองค์กรประชาชนเป็นแกนนำมีการตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นบังคับใช้ มีการลงโทษเมื่อมีการฝ่าฝืนในกรณีที่ไม่สามารถควบคุมได้ก็ขอสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานของรัฐ ดังนั้น เงื่อนไขความสำเร็จในการดำเนินงานป่าชุมชน นอกจากจะต้องมีองค์กรประชาชนที่เข้มแข็งแล้ว ยังจะต้องมียุทธวิธีบางประการที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ต้องเป็นความคิดริเริ่มของชุมชน ต้องเป็นความร่วมมือของประชาชนและต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกด้วย (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2535)

3. รูปแบบของป่าชุมชน ส่วนป่าชุมชน สำนักส่งเสริมการปลูกป่า กรมป่าไม้ (2541) ได้แบ่งประเภทของป่าชุมชนไว้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

3.1 ป่าชุมชนดั้งเดิม สภาพโดยทั่วไปของป่าชุมชนดั้งเดิมเป็นพื้นที่ป่าที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ มีไม้ขนาดใหญ่ รวมทั้งพันธุ์พืชอย่างหลากหลายมีอายุยาวนาน โดยแบ่งเป็นพื้นที่ป่าชุมชนกำหนดไว้ให้มีผู้บุกรุกเข้ามาตัดไม้ทำลายป่า บุกรุกยึดถือครอบครองหรือเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อให้ป่าได้มีความอุดมสมบูรณ์และตอบสนองประโยชน์ของชุมชนในด้านอื่น ๆ ตามสภาพเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนนั้น ๆ รูปแบบของป่าชุมชนประเภทนี้ยังแตกต่างกันหลายรูปแบบ ตามสภาพท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่

3.1.1 ป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ดินและป่าไม้ ได้แก่

3.1.1.1 ป่าต้นน้ำลำธาร หรือที่เรียกกันว่าป่าขุนน้ำ

3.1.1.2 ป่าน้ำซับ หรือที่เรียกต่าง ๆ กัน เช่น ป่าน้ำจ้ำ ป่าน้ำผุด น้ำฮู น้ำรู

เป็นต้น

3.1.1.3 ป่ารักษน้ำ เป็นโครงการตามพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2526 มีพื้นที่รอบอ่างเก็บน้ำถ้ำตัว บ้านถ้ำตัว อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร ตามหลักการของการอยู่ร่วมกันได้ของคนกับป่า ซึ่งเริ่มโครงการในเนื้อที่ประมาณ 1 ไร่ ต่อมาได้ขยายไปทั่วภาคตะวันออกเฉียงเหนือนับหมื่นไร่

3.1.1.4 ป่าหวนา ส่วนใหญ่ในภาคเหนือมีการทำนาบนไหล่เขาเป็นขั้นบันไดชุมชนบริเวณนี้จึงมักมีข้อบังคับในการอนุรักษ์ป่าหวนาไว้เพื่อป้องกันมิให้มีการกัดเซาะหน้าดินพังทลายในฤดูฝน

3.1.1.5 ป่าพรุ มีลักษณะเป็นป่าธรรมชาติที่มีน้ำท่วมขังตลอดปี คล้ายกับเป็นแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ที่มีป่าดงดิบปกคลุม ป่าชนิดนี้มีมากในภาคใต้บริเวณที่ราบลุ่มชายฝั่ง ชุมชนจะดูแลรักษาป่าลักษณะนี้ก็เป็นแหล่งซับน้ำ หรือเก็บน้ำจืดไว้เพื่ออุปโภคบริโภค

3.1.2 ป่าซึ่งใช้ประกอบพีตามวัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่น ได้แก่

3.1.2.1 ป่าดอนปู่ตา เป็นป่าชุมชนดั้งเดิมที่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ดูแลรักษามาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน มีการตั้งศาลปู่ตาเป็นที่อยู่ของวิญญาณบรรพบุรุษเพื่อปกป้องรักษาหมู่บ้านให้ร่มเย็นเป็นสุข

3.1.2.2 ป่าช้า หรือ ป่าเหว ป่าแหว เป็นวัฒนธรรมทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งบางแห่งจะไม่นิยมเผาศพผู้ตายในวัด จึงนำไปเผาที่ป่าที่ชุมชนกำหนดไว้ บริเวณนี้จึงถูกปล่อยทิ้งรกร้างตามธรรมชาติสำหรับการเผาศพอย่างเดียว

3.1.2.3 ป่าพิธีกรรม

3.1.2.4 ป่าในวัด

3.1.2.5 ป่าภัยทาน

3.1.3 ป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างอื่น ๆ นอกจากการอนุรักษ์ดิน น้ำและประโยชน์ทางพิธีกรรม

3.1.3.1 ป่าบุง ป่าทาม เป็นป่าไม้ที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บริเวณที่ลุ่มต่ำต่อเนื่องกับแหล่งต่าง ๆ ในผืนป่ากว้างใหญ่นี้เรียกว่า “บุง” ส่วนพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมเรียกว่า “ทาม” การเกิดน้ำท่วมขังอันเนื่องมาจากน้ำพัดพาดินตะกอนมารวมกันเช่นนี้ทำให้หน้าดินมีความอุดมสมบูรณ์ จึงเกิดพันธุ์พืชและสัตว์ต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ป่าชนิดนี้นักวิชาการเรียกว่า “พื้นที่ชุ่มน้ำ” (Wet Land)

3.1.3.2 ป่าชายเลน โดยทั่วไปจะอยู่ในภาคใต้และภาคตะวันออกบริเวณชายฝั่งทะเลที่น้ำท่วมถึง เป็นบริเวณที่มีความหลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์เป็นอย่างมาก ป่าชายเลนที่เป็นป่าชุมชนที่สำคัญคือ ป่าชุมชนบางเตย บ้านกลาง หมู่ที่ 6 ตำบลบางเตย อำเภอเมืองฯ จังหวัดพังงา

3.1.3.3 ป่าหัวไร่ปลายนา จะพบเห็นทั่วไปในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ

3.1.3.4 ป่ารอบหมู่บ้าน ในชุมชนภาคเหนือจะมีการเว้นป่าดงที่ติดกับหมู่บ้านไว้เพื่อเป็นการป้องกันไฟเวลาจุดไฟเผาไร่ไม่ให้ลุกลามเข้ามาในหมู่บ้าน

3.2 ป่าชุมชนพัฒนา เป็นพื้นที่ป่าซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่สาธารณะรกร้างว่างเปล่าหรือ เป็นพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกทำลายจนเสื่อมโทรม และชุมชนเห็นร่วมกันว่าควรที่จะฟื้นฟูสภาพป่าในพื้นที่นั้น แล้วป้องกันรักษาและพัฒนาให้กลับคืนความอุดมสมบูรณ์ดั้งเดิม ป่าชุมชนพัฒนานี้สามารถดำเนินการได้ในหลายพื้นที่ ได้แก่

3.2.1 ป่าชุมชนซึ่งปลูกขึ้นในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม

3.2.2 ป่าชุมชนซึ่งปลูกขึ้นในพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน

3.2.3 ป่าชุมชนในโรงเรียน

3.2.4 ป่าในวัด

3.2.5 ป่าชุมชน ซึ่งปลูกขึ้นบริเวณเหนืออ่างเก็บน้ำ ริมลำเหมือง ลำคลอง หรือลำน้ำ
สาธารณะ

3.2.6 ป่าชุมชนซึ่งปลูกขึ้นในที่สองฟากถนน

3.2.7 ป่าชุมชนซึ่งปลูกขึ้นเพื่อเป็นสวนสาธารณะ

3.2.8 ป่าอนุสาวรีย์

3.2.9 ป่าของชุมชนเมือง

3.2.10 ป่ามรดก

3.2.11 ป่าชุมชนพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ชายฝั่งทะเล ฝั่งแม่น้ำ

จากการศึกษารูปแบบของป่าชุมชนทั้งสองรูปแบบ จะเห็นได้ว่า ในพื้นที่ที่กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานเป็นการผสมผสานกันของป่าชุมชนทั้งสองรูปแบบ กล่าวคือ ป่าชุมชนแห่งนี้ เป็นป่าชุมชนดั้งเดิมที่ประชาชนในท้องถิ่นร่วมกันอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นป่าต้นน้ำลำธาร เป็นแหล่งรับน้ำ เป็นแหล่งอาหารและใช้สอยอื่น ต่อมาเกิดความขาดแคลนแหล่งป่าไม้หรือแหล่งป่าไม้ที่มีอยู่เดิม เสื่อมสภาพจากการบุกรุกทำลาย ไม่สามารถอำนวยประโยชน์เช่นเดิม จึงมีการพัฒนาป่าชุมชนขึ้นมาใหม่ในลักษณะต่าง ๆ เพื่อการใช้ประโยชน์จากป่าได้อย่างยั่งยืนต่อไป

4. การเกิดขึ้นของป่าชุมชน เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ (2536) สรุปจากผลการ
ศึกษาวิจัยว่า ป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกิดขึ้นในหลายรูปแบบคือ

4.1 เกิดขึ้นตามวัฒนธรรมความเชื่อ ป่าชุมชนที่เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมความเชื่อมักมีการ
กำหนดพื้นที่ขึ้นพร้อม ๆ กับการตั้งชุมชนโดยชุมชนร่วมกันกำหนดพื้นที่ที่จะเป็นป่าดอนปู่ตา พื้นที่ป่า
ช้า พื้นที่วัดป่า เป็นต้น ตั้งแต่เริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานครั้งแรก

4.2 เกิดขึ้นตามระบบนิเวศวิทยา ป่าชุมชนที่เกิดขึ้นตามระบบนี้มีมักเป็นป่าชุมชนที่
เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร ป่าที่ช่วยในการป้องกันกัดเซาะริมฝั่งน้ำ และป่ากำบังลม เป็น
ต้น ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นภายหลังจากชุมชนตั้งถิ่นฐานแล้ว และเริ่มมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างป่ากับ
สภาพแวดล้อม จึงได้มีการกำหนดเขตพื้นที่ไว้

4.3 เกิดขึ้นตามความจำเป็นในการใช้สอย ป่าชุมชนที่เกิดขึ้นลักษณะนี้ จะเกิดขึ้นจาก
การที่ชุมชนได้ร่วมกันใช้ประโยชน์มาเป็นเวลานาน และรับรู้ร่วมกันว่าควรจะกันเป็นพื้นที่เพื่อใช้
ประโยชน์ต่าง ๆ เช่น ป่าใช้สอย ป่าทำเลเลี้ยงสัตว์ ป่าโคกสำหรับเก็บเห็ด เป็นต้น บริเวณป่าเหล่านี้
ไม่เหมาะสมกับการถากถางทำไร่

5. การใช้ประโยชน์ป่าชุมชน จากรายงานการศึกษาของเสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ
(2536) กล่าวว่า ในกรณีของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชุมชนมีการเลือกใช้พื้นที่ป่าเพื่อประโยชน์ดังนี้

5.1 เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เช่น ป่าอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร หรือป่าเพื่อพัฒนาแหล่งต้น
น้ำ

5.2 เพื่อเป็นสถานประกอบพิธีกรรม ตามวัฒนธรรมและความเชื่อ เช่น วัดป่า เขต
อภัยทาน ป่าช้า ป่าดอนปู่ตา เป็นต้น

5.3 เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับทำมาหากิน เช่น ทำเลเลี้ยงสัตว์ พื้นที่เก็บเห็ด เป็นต้น

5.4 เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับไม้ใช้สอยชุมชน เช่นป่าใช้สอย เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีการปลูกป่าเพื่อกำบังลมแก่ชุมชน และในบางพื้นที่ก็มีการปลูกป่าในบริเวณโรงเรียนเพื่อรักษาสีเขียวและเพื่อการรักษาอีกด้วย

แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันแล้วว่า ทรัพยากรธรรมชาติมีความสำคัญต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมวลมนุษย์เป็นอย่างมาก ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ประเทศหนึ่ง แต่ถ้าประชาชนใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ประหยัดและขาดหลักการอนุรักษ์ที่ถูกต้องแล้วอนาคตของประเทศไทยก็จะตกอยู่ในฐานะที่น่าเป็นห่วง จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องทบทวนแนวทางการพัฒนาประเทศเสียใหม่ที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้สามารถอำนวยประโยชน์ต่อประชาชนอย่างยั่งยืนโดยแท้จริง ซึ่งแนวทางประการหนึ่งก็คือ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและประหยัด ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาและร่วมในกระบวนการพัฒนาอย่างตรงความต้องการของประชาชน และให้ประชาชนความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ทรัพยากรธรรมชาติด้วยคนหนึ่ง มิใช่เป็นของรัฐเช่นแนวความคิดเดิม แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะป่าไม้มีดังนี้

1. ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์ไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2538) กล่าวถึงความหมายของคำว่า ทรัพยากรธรรมชาติ ว่าหมายถึง “ทรัพยากรอันเกิดขึ้นเองหรือมีอยู่ตามธรรมชาติ”

นิวัติ เรืองพานิช (2533 อ้างถึงในสุเมธ ทราแก้ว. 2536) ได้กล่าวถึงความหมายของ ทรัพยากรธรรมชาติ ว่าหมายถึง “สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีประโยชน์สามารถสนองตอบความต้องการของมนุษย์ได้หรือมนุษย์นำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ ทุ่งหญ้า แร่ธาตุ พลังงาน รวมทั้งกำลังงานของมนุษย์ด้วย”

วิชัย เทียนน้อย (2539) กล่าวว่า ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง “สรรพสิ่งทั้งหลายที่ธรรมชาติได้สรรสร้างไว้ ซึ่งมนุษย์สามารถหยิบฉวยมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพได้ อันได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ ทุ่งหญ้า สัตว์ป่า แร่ธาตุ อากาศ สถานที่นันทนาการ และมนุษยชาติ”

เกษม จันทรแก้ว (2524 อ้างในสุเมธ ทราแก้ว. 2536) กล่าวถึงความหมายของคำว่า ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง “สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ซึ่งถ้าสิ่งนั้นยังหรือไม่ให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ไม่ใช่ทรัพยากรหรือชาติ”

จากความหมายที่ให้ไว้ สรุปได้ว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งรวมทั้งสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งที่ไม่ชีวิตที่อำนวยประโยชน์ต่อมนุษย์ทั้งโดยตรงและทางอ้อม นับว่าเป็น ทรัพยากรธรรมชาติทั้งสิ้น เช่น ดินน้ำ แร่ธาตุ ป่าไม้ มนุษย์ เป็นต้น

สำหรับคำว่า “ป่าไม้” วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2535 อ้างถึงในสุเมธ ทราแก้ว. 2536) ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง “พันธุ์ไม้ทุกชนิดที่ประกอบด้วย ไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม ไม้ผลัดใบ และไม้ไม่ผลัดใบ ที่อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน มีปริมาณต้นไม้หนาแน่นพอ มีพื้นที่กว้างขวางมากพอที่จะจะมีอิทธิพลต่อดินฟ้าอากาศในท้องถิ่นนั้น ๆ และมีอิทธิพลทางนิเวศวิทยา ซึ่งหมายถึง มีอิทธิพลต่อ

ความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์และสิ่งแวดล้อม เช่น ป่าไม้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า นอกจากนี้ทรัพยากรป่าไม้ ยังหมายรวมถึงของป่าและสัตว์ป่าด้วย”

อาจกล่าวโดยสรุปว่า ป่าไม้ หมายถึง “สังคมของพืชพรรณซึ่งอยู่ร่วมกันกับสัตว์ป่าและสิ่งแวดล้อมอื่นในป่าตามธรรมชาติ โดยมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างแน่นแฟ้น”

สำหรับคำว่า “การอนุรักษ์” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (2538) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “รักษาให้คงเดิม”

นิวัต เรื่องพานิช (2537) กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง “การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด ทั้งนี้ต้องให้สูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกันด้วย” ดังนั้น การอนุรักษ์จึงไม่ได้หมายถึงการเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉย ๆ แต่ต้องนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะอีกด้วย

โดยสรุป การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีความครอบคลุมถึง “การจัดการทรัพยากรป่าไม้ อย่างมีเหตุผลเพื่อให้เกิดประโยชน์ตามต้องการและอย่างต่อเนื่องทั้งในปัจจุบันและในอนาคต มีการใช้ทรัพยากรป่าไม้ด้วยความฉลาด เหมาะสม โดยใช้อย่างประหยัดและเกิดคุณค่ามากที่สุด รวมทั้งการพยายามใช้ทรัพยากรป่าไม้เหล่านั้นให้มีอายุยืนยาวที่สุด”

โกมล แพรกทอง (2531 อ้างถึงในสุเมธ ทรายแก้ว. 2536) กล่าวว่า แนวคิดการจัดการป่าไม้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กิจกรรมป่าไม้ที่ผ่านมามุ่งที่จะผลิตประโยชน์โดยตรง เช่น ไม้ของป่า หรือประโยชน์โดยอ้อม เช่น การผลิตน้ำเพื่อการเกษตร ปรับปรุงสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นประโยชน์ที่ได้รับจากป่าไม้ แต่ความต้องการของบุคคลที่มีต่อป่าไม้ เช่น มีความต้องการใช้ประโยชน์จากป่าเฉพาะเจาะจง และชัดเจน ได้แก่ ความต้องการไม้เพื่อทำฟืน ไม้ใช้สอย ความต้องการอาหารหากพื้นที่ป่าไม้ สิ่งเหล่านี้จะได้รับความสนใจเพียงเล็กน้อยและเป็นปัญหาป่าไม้เฉพาะท้องถิ่นที่ตลอดมาการพัฒนาป่าไม้แนวใหม่จึงได้พิจารณาให้ความสำคัญในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก ซึ่งการที่ตอบสนองความต้องการการใช้ประโยชน์จากป่าของบุคคลหรือกลุ่มคนในลักษณะดังกล่าว ผู้ที่สามารถจัดการได้อย่างสอดคล้องก็คือประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ นั่นเอง

แรมโบ (Rambo, 1984 อ้างถึงในศลิษา พึ่งแสงแก้ว. 2537) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสังคมมนุษย์และสังคมป่าไม้ในระบบนิเวศ และแบ่งระบบออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ระบบนิเวศและแบบสังคม ทั้งสองระบบมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ถ้าระบบใดเปลี่ยนแปลงก็จะส่งผลให้อีกระบบหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปด้วย ถึงแม้ว่าแต่ละระบบมีความสามารถในการปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ได้ก็ตาม แต่ความสามัคคีดังกล่าวย่อมมีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้น หากระบบนิเวศถูกนำมาใช้โดยระบบสังคมอย่างเกินขอบเขตความสามารถในการปรับตัวและดำรงอยู่แล้ว ระบบนิเวศก็จะถูกทำลายจนเสียดุลที่สุด ย่อมหมายถึงเกิดผลกระทบต่อระบบสังคมด้วยเช่นกัน

2. ความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญและมีคุณค่า สามารถอำนวยประโยชน์ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมแก่มนุษย์ การใช้ประโยชน์ทางตรง ได้แก่ การเก็บผลผลิตชนิดต่าง ๆ จากป่า ที่สำคัญคือไม้ใช้ในการก่อสร้าง ไม้เพื่อใช้ทำตนและเผาเอาถ่าน หรือเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมตลอดจนการเก็บหาของป่าต่างๆ เพื่อเป็นอาหาร พืชสมุนไพร และขายเพื่อยั้งชีพ การใช้ป่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวและ

การศึกษาหาความรู้ทางสภาพแวดล้อม ส่วนประโยชน์ทางอ้อม ก็ได้แก่ประโยชน์หรือบทบาทของป่าไม้ที่มีผลทางด้านระบบนิเวศ นิวัตติ เรื่องพานิช (2537) กล่าวว่าไว้ว่าประโยชน์ทางตรงของป่าไม้มีมากมาย ปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตก็มาจากป่าแทบทั้งสิ้น ประโยชน์ทางตรงของป่าไม้ เช่น ไม้สำหรับก่อสร้างบ้านเรือน ทำเครื่องเรือนและการก่อสร้างอื่น ๆ ใช้สำหรับทำเชื้อเพลิง ฟืน ถ่าน วัตถุเคมีในการทากะดาษไหมเทียม อาหาร ยารักษาโรค เส้นใย ชัน น้ำมันละย้างไม้ ฝาดฟอกหนัง สี และอาหารสัตว์ เป็นต้น ส่วนประโยชน์ทางอ้อม ได้แก่ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ช่วยบรรเทาภัยธรรมชาติต่าง ๆ ได้แก่ น้ำท่วมหรืออุทกภัย การกัดเซาะพังทลายของหน้าดิน ควบคุมความชื้นและอุณหภูมิ เป็นต้น

3. ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ นิวัตติ เรื่องพานิช (2537) ได้สรุปปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ไว้ดังนี้

3.1 การลักลอบโค่นเผาทำลายป่าในพื้นที่ต้นน้ำลำธาร เพื่อต้องการที่ทำกินโดยชาวเขา ทำให้เกิดปัญหาดินพังทลาย น้ำท่วมในฤดูฝนและขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง

3.2 การตัดไม้ทำลายป่า เพื่อต้องการที่ดินเพิ่มขึ้น เนื่องจากประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่ป่าลดลง

3.3 การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เพื่อทำฟืน เผาถ่าน เนื่องจากความยากจนของประชากรทำให้ป่าเสื่อมโทรม

3.4 การลักลอบตัดไม้เพื่อแปรรูปด้วยเครื่องมือทันสมัย ทำให้ป่าหมดไปมากขึ้นและเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว

4. แนวทางในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ เกษม จันทแก้ว และสามัคคี บุณยะวัฒน์ (2538) ได้กล่าวถึงแนวทางในการจัดการทรัพยากรป่าไม้เพื่อให้เกิดผลผลิตที่ยั่งยืน (Sustained yield) โดยยึดหลักการและวิธีการอนุรักษ์

4.1 หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สามารถสรุปได้ 3 ประเด็นคือ

4.1.1 การใช้อย่างชาญฉลาด หมายถึง รู้จักใช้ทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ใช้ได้ยาวนานที่สุดและใช้อย่างประหยัดที่สุด โดยมีการสูญเสียน้อยที่สุด

4.1.2 การฟื้นฟูสิ่งที่เสื่อมโทรม หมายถึง การทำให้ทรัพยากรป่าไม้ที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้นหรืออยู่ในสภาพปกติ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

4.1.3 การสงวนที่หายาก เป็นการเก็บรักษาของที่หายากไว้ไม่ให้ใครนำไปใช้ การเก็บไว้ตามระยะเวลาที่กำหนดโดยไม่ให้ใครแตะต้อง

4.2 วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ วิธีการอนุรักษ์ป่าไม้มีหลายวิธี แต่การปฏิบัติจะต้องเลือกกว่าแบบไหนเหมาะสมและได้รับประโยชน์มากกว่า หรือต้องประยุกต์เข้าด้วยกันได้แก่

4.2.1 การใช้ หมายถึง การใช้ในรูปแบบ เช่น บริโภคโดยตรง เห็น ได้ยินได้สัมผัส การให้ความสะดวกสบาย รวมไปถึงพลังงาน เหล่านี้ต้องเป็นเรื่องการใช้แบบยั่งยืน

4.2.2 การเก็บกัก หมายถึง การรวบรวมและเก็บกักทรัพยากรที่มีแนวโน้มที่จะขาดแคลนในบางเวลาหรือคาดว่าจะเกิดวิกฤตการณ์ในบางครั้ง อาจเก็บกักเอาไว้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในปริมาณที่สามารถควบคุมได้

4.2.3 การรักษาหรือซ่อมแซม หมายถึง เป็นการทำให้ทรัพยากรที่ขาดไปเป็นปัญหา หรือเสื่อมโทรมเป็นจุดหรือพื้นที่เล็ก ๆ สามารถทำให้ฟื้นคืนสภาพเดิมได้ อาจใช้เทคโนโลยีที่มนุษย์สร้างขึ้นช่วยให้ดีเหมือนเดิมจนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

4.2.4 การฟื้นฟู หมายถึง การดำเนินการใด ๆ ต่อทรัพยากรหรือสิ่งที่เสื่อมโทรมให้ สิ่งเหล่านั้นเป็นปกติ สามารถเอื้อประโยชน์ในการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ซึ่งการฟื้นฟูต้องใช้เวลา และเทคโนโลยีเข้าช่วยด้วยเสมอ

4.2.5 การพัฒนา หมายถึง การทำสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น การที่ต้องพัฒนาเพราะต้องเร่ง หรือเพิ่มประสิทธิภาพให้เกิดผลผลิตที่ดีขึ้น การพัฒนาที่ถูกต้องนั้น ต้องใช้ความรู้เทคโนโลยี และการวางแผนที่ดี

4.2.6 การป้องกัน หมายถึง การป้องกันสิ่งที่เกิดขึ้นมิให้ลุกลามไปมากกว่านี้รวมไปถึงการป้องกันสิ่งที่ไม่เคยเกิดให้ด้วย การป้องกันจึงต้องใช้เทคโนโลยีและการวางแผนเช่นเดียวกับวิธีอนุรักษ์อื่นๆ

4.2.7 การสงวน หมายถึง การเก็บไว้โดยไม่แตะต้องหรือนำไปใช้ด้วยวิธีใด ๆ การสงวนอาจกำหนดเวลาที่เก็บไว้โดยไม่ให้มีการแตะต้องตามเวลาที่กำหนดไว้ก็ได้

4.2.8 การแบ่งเขต หมายถึง ทำการแบ่งเขต แบ่งกลุ่ม ประเภทตามคุณสมบัติของทรัพยากรเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการนำเอาว่าการอนุรักษ์มาใช้

สามัคคี บุณยะวัฒน์ (2535) กล่าวเพิ่มเติมในเรื่องการแบ่งเขตว่า กรมป่าไม้ได้จำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เป็น 3 เขต ได้แก่

เขตป่าเพื่อการอนุรักษ์ (Conservation Zone) หรือเรียกว่า ป่าโซน ซี (C) หมายถึง พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่กำหนดไว้เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ที่มีคุณค่าและหายาก การป้องกันภัยธรรมชาติ ตลอดจนเพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษาวิจัย นันทนาการของประชาชน และความมั่นคงของชาติ แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ พื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรี เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 และพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มเติมดำเนินการโดยกรมป่าไม้

ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์ จะเน้นให้มีการป้องกันรักษาป่ามิให้มีการบุกรุกทำลาย ส่วนเขตป่าเพื่อการอนุรักษ์ถูกทำลายจะต้องปลูกป่าฟื้นฟูให้ป่าอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์สามารถอำนวยประโยชน์ให้กับสิ่งแวดล้อมต่อไปได้ กิจจัดการทรัพยากรป่าไม้เขตป่าเพื่อการอนุรักษ์จะเน้นการจัดการแบบองค์ประสงค์ทางนิเวศวิทยา เช่น ให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ แหล่งต้นน้ำลำธาร เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า แหล่งศึกษาวิจัยและแหล่งยังชีพของประชาชนในท้องถิ่นนั้น

เขตป่าเพื่อเศรษฐกิจ (Economics Zone) หรือป่าโซน อี (E) หมายถึง พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่กำหนดไว้เพื่อประโยชน์ในการผลิตไม้และของป่ารวมทั้งพื้นที่เศรษฐกิจ ตามมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ การจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลน พื้นที่เพื่อการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้และพื้นที่ประสานการใช้ร่วมกันระหว่างทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติอื่น เช่น ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรแร่ธาตุ และทรัพยากรพลังงาน

ในการจัดการป่าไม้ในเขตพื้นที่เพื่อเศรษฐกิจ โดยสรุปกล่าวได้ว่า ควรคำนึงถึงการใช้ประโยชน์ทางตรงจากไม้เป็นหลักและเน้นการจัดการป่าไม้ให้ได้ผลผลิตยั่งยืน คือมีไว้ใช้สอยอย่างพอเพียงและสม่ำเสมอโดยให้ชุมชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

เขตพื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการเกษตร (Agricultural Zone) หรือป่าโซน เอ (A) หมายถึง พื้นที่ป่าที่มีสมรรถนะที่ดินที่เหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรม หรือมีศักยภาพสูงในการพัฒนาด้านการเกษตร

ในการจัดการป่าไม้เขตป่าเพื่อการเกษตร จะเน้นการฟื้นฟูโดยใช้ต้นไม้ที่มีการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติร่วมกับการปลูกสร้างสงวนป่า พร้อมทั้งดำเนินการปฏิรูปที่ดินให้ราษฎรใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าในรูปของระบบวนเกษตรหรือป่าชุมชน เป็นต้น (รักษาติ วัฒนาประชากุล, 2542)

วิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540) กล่าวถึงแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่ปฏิบัติกันอยู่อย่างเป็นรูปธรรมว่ามีอยู่ 2 แนวทาง แนวทางแรก มองว่าคนกับป่าไม้สามารถอยู่ร่วมกันได้ คนเป็นผู้ทำลายป่า ดังนั้น การจะรักษาป่าไว้จำเป็นต้องอพยพคนออกจากป่า และแนวทางที่สอง มองว่าคนกับป่าสามารถอยู่ร่วมกันได้หากมีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ แนวทางนี้ได้มีการประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน โดยการถ่ายทอดแนวความคิดผ่านทางเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ภายหลังจากที่ได้ปฏิบัติในแนวทางที่หนึ่งแล้วไม่ได้รับผลกระทบป่าไม้ยังคงเสื่อมโทรมและลดจำนวนลงอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว แนวทางที่สองจึงถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงในปัจจุบันมากยิ่งขึ้นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) เป็นต้น

5. กฎหมาย นโยบาย แผน แผนงาน ตลอดจนสิทธิของประชาชนที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

5.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กล่าวถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในหลายมาตราด้วยกัน ดังนี้

5.1.1 มาตรา 46 “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

5.1.2 มาตรา 56 “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับหัตถ์ไม้ในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครองส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติ”

5.1.3 มาตรา 79 “รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวนบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริมบำรุงรักษาและคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมละกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย

5.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ได้กำหนดให้มีการดำเนินงานด้านป่าชุมชน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) มีการกำหนดให้จำแนกพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมออกจากป่า

สมบูรณ์และทำการเกษตรควบคู่กับการปลูกป่า ส่งเสริมบทบาทเอกชนและประชาชนในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ เน้นการปลูกป่า 3 ประเภท คือ ปลูกไม้โตเร็วรวมทั้งสวนผลไม้ ปลูกไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ และปลูกป่าชุมชน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ได้สนับสนุนให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าชุมชนขึ้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน ตัดสินใจ และติดตามประเมินผลของโครงการพัฒนาของรัฐโดยมีวัตถุประสงค์ในการใช้ประโยชน์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพของคนและเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ เน้นการพัฒนาฉบับองค์รวมหรือบูรณาการ ไม่แยกเป็นส่วน ๆ เหมือนที่ผ่านมา

5.3 นโยบายป่าไม้แห่งชาติ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2528 ให้นโยบายป่าไม้แห่งชาติ กำหนดไว้เป็นแนวทางในการจัดการและพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ ข้อ 14) ให้มีการพัฒนาด้านป่าไม้โดยส่งเสริมการปลูกป่าภาคเอกชนและภาครัฐบาลเพื่อใช้ภายในประเทศ เพื่อประโยชน์ในการอุตสาหกรรม และสนับสนุนให้มีการส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ส่งเสริมการปลูกป่าภาคเอกชน ปลูกป่าในที่ดินของรัฐ และปลูกป่าตามหัวไร่ปลายนาหรือปลูกป่ารายย่อยเพื่อประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือนและดำเนินงานวิจัยด้านป่าไม้ (ศูนย์ฝึกอบรมศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก. 2543)

5.4 นโยบายและแนวทางการวิจัย ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2540 - 2544) นโยบายหลักในการส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยในทุกสาขาเพื่อมุ่งแก้ปัญหาของชาติ โดยให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาสมรรถนะทางเศรษฐกิจของประเทศ การพัฒนาศักยภาพของความเข้มแข็งของชุมชน กระบวนการพัฒนาชุมชนและสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการบริหารจัดการสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) สำหรับนโยบายการวิจัยเพื่อพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้มีแนวทางการวิจัย โดยเร่งนโยบายเพื่อหามาตรการและสิ่งจูงใจ ในการกระตุ้นให้ภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศและวิจัยเพื่อหาช่องทางในการพัฒนาองค์กรท้องถิ่น และกระบวนการในการสร้างจิตสำนึกเพื่อรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมและป้องกันปัญหาการลดมลพิษ ส่วนด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ได้มีนโยบายการส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพของชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2539 อ้างถึงใน สมบูรณ์ อัมพนนารัตน์. 2542)

5.5 แผนงานกรมป่าไม้ การดำเนินงานของกรมป่าไม้ในปัจจุบันอยู่ภายใต้กรอบนโยบายและทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) โดยมุ่งเน้นในการป้องกัน อนุรักษ์ ปันฟู และพัฒนาป่าไม้ให้สามารถอำนวยประโยชน์อย่างยั่งยืนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมรวมทั้งระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยกำหนดแนวทางและกลยุทธ์ในการอนุรักษ์และการพัฒนาป่าไม้ไว้ 3 ประการ กล่าวคือ ด้านการป้องกันรักษาป่าธรรมชาติและการป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดกฎหมายว่าด้วยการป่าไม้ ด้านการฟื้นฟูสภาพป่า และการส่งเสริมการปลูกป่า และด้านการเพิ่ม

ประสิทธิภาพการบริหารงานและการศึกษาวิจัย สำหรับด้านการฟื้นฟูสภาพป่าและการส่งเสริมการปลูกป่า ได้กำหนดให้มีการฟื้นฟูสภาพป่าที่เสื่อมโทรม ส่งเสริมการปลูกป่า ส่งเสริมการจัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนตลอดจนพัฒนาอาชีพของประชาชนในชนบทที่พึ่งพิงป่าไม้ โดยมุ่งเน้นที่จะให้ประชาชนและองค์กรปกครองท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการป้องกัน ฟื้นฟู การบริหารจัดการ ตลอดจนการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน (อภิวัฒน์ เศรษฐรักษ์. 2538 อ้างถึงใน สมบูรณ์ อำพนพนารัตน์. 2542)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า แนวนโยบายการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน ส่งเสริมและสนับสนุนการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในตลอดทั้งกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มาเป็นแนวทางการสร้างคำถาม เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรป่าไม้ ตลอดจนแนวทางการสร้างคำถามการสัมภาษณ์ในการศึกษาเชิงคุณภาพอันจะมีผลต่อบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ต่อไป

แนวคิดเรื่องกลุ่ม

ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กลุ่มมีบทบาทสำคัญยิ่งในชุมชน เพราะโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เป็นสัตว์สังคมมีการอาศัยรวมตัวกันเป็นกลุ่มและร่วมกันจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มเอง

1. ความหมายของกลุ่ม มีผู้ให้นิยามของคำว่า “กลุ่ม” ไว้หลายท่าน ดังนี้
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2538) ให้ความหมายของคำว่า “กลุ่ม” ไว้โดยกว้างว่าหมายถึง “คน สัตว์ หรือสิ่งของต่าง ๆ ที่รวมกันเป็นหมื่น ๆ หรือเป็นกลุ่มก้อน เช่น กลุ่มคน เป็นต้น

คารณี พานทอง พาลุสุข (2532) ให้ความหมายของกลุ่มว่าหมายถึง “การรวมตัวกันของสมาชิกที่มีแบบอย่างการกระทำโต้ตอบกันมีความคาดหวังและความรู้สึกที่เป็นบรรทัดฐานระหว่างกัน เป็นเอกลักษณ์ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มหรือบุคคลอื่น”

ศลิษา พึ่งแสงแก้ว (2537) ให้นิยามของกลุ่มว่า “กลุ่มจะประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและมีกิจกรรมที่กระทำร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายที่คล้ายคลึงหรือเหมือนกัน”

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า การที่คนมารวมกันเฉย ๆ ย่อมไม่ก่อให้เกิดกลุ่มขึ้นมาโดยทันที กลุ่มจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กัน และมีความสำนึกในความสัมพันธ์นั้น ๆ แยกออกได้จากกลุ่มอื่นๆ เช่น ครอบครัวหรือเครือญาติ กลุ่มเพื่อน สมาคม กลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น ซึ่งก็คือ กลุ่มสังคม

ณรงค์ เสียงประชา (2541) กล่าวว่า กลุ่มสังคม คือ กลุ่มคนที่ผู้คนในกลุ่มมีการกระทำต่อกันทางสังคมและควรจะประกอบด้วยลักษณะดังนี้ ประการแรก คนในกลุ่มมีการกระทำต่อกันทางสังคม ประการที่สอง คนในกลุ่มมีความรู้สึกว่าเขาเป็นสมาชิกกลุ่ม ประการที่สาม คนในกลุ่มมีเสถียรภาพและบทบาทมีการแบ่งงานกันทำ รวมทั้งมีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกประการที่สี่ คนใน

กลุ่มมีบรรทัดฐาน (Norms) และค่านิยม (Social Value) ยึดเป็นแนวเดียวกันและประการที่ห้า การรวมตัวกันเป็นกลุ่มของสังคมนั้นย่อมต้องมีจุดมุ่งหมายร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง”

สรุปได้ว่า “กลุ่ม” หมายถึง “บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มีพฤติกรรมร่วมในแบบฉบับของตนเอง มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและมีกิจกรรมร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายคล้ายคลึงกันหรือเหมือนกัน”

2. ชนิดและการเกิดกลุ่ม เราสามารถแบ่งชนิดของกลุ่มออกเป็นคู่ ๆ ได้ 7 คู่ ได้แก่

2.1 กลุ่มปฐมภูมิและทุติยภูมิ

2.2 กลุ่มพวกเราและกลุ่มพวกเขา

2.3 กลุ่มคนส่วนใหญ่และกลุ่มคนส่วนน้อย

2.4 กลุ่มโดยสมัครใจและกลุ่มไม่สมัครใจ

2.5 กลุ่มคนระดับเดียวกันและกลุ่มคนหลายระดับ

2.6 กลุ่มอ้างอิง

2.7 กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเป็นทางการและกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ

การรวมกลุ่มเกิดจากสาเหตุหลายประการและเมื่อรวมกลุ่มกันแล้วแต่ละกลุ่มต่างมีบทบาทแตกต่างกันไปตามแบบอย่างที่คุณกำหนดขึ้น มนุษย์จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มสังคมได้นั้นย่อมต้องมีแรงกระตุ้นหรือแรงจูงใจถึงระดับหนึ่ง สมาชิกย่อมคิดว่าจะได้ประโยชน์จากกลุ่มอย่างพึงพอใจ การรวมตัวกันเป็นกลุ่มสังคมจึงเกิดขึ้น และกลุ่มนั้นย่อมจะค่อย ๆ พัฒนาการเป็นกลุ่มสังคมที่สมบูรณ์ พัฒนาการของกลุ่มสังคมอาจเป็นไปตามขั้นตอน 5 ขั้นตอนกล่าวคือ ขั้นตอนแรกมีเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความสนใจร่วมกันและมีการพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในเรื่องนั้น ขั้นตอนที่สอง มีการอธิบายขยายความในเรื่องที่สนใจเกี่ยวกับเหตุที่ต้องทำผลที่จะได้รับและบทบาทที่ควรจะแสดง ขั้นตอนที่สาม มีการสร้างบรรทัดฐาน เพื่อถือเป็นแนวปฏิบัติรวมทั้งกำหนดแบบแผนของการกระทำต่อกันทางสังคม ขั้นตอนที่สี่ มีการแบ่งงาน มอบหมายงานที่จะปฏิบัติตามประสบการณ์และความสามารถและขั้นตอนที่ห้า ดำเนินงานตามบรรทัดฐานหรือตามแผนเพื่อผลตามเป้าหมาย

3. รูปแบบการกระทำต่อกันระหว่างสมาชิกและกลุ่ม การที่มนุษย์มารวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นสังคม ทำให้มีการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทั้งคนในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม ซึ่งรูปแบบของการกระทำต่อกันมีดังนี้

3.1 การร่วมมือกัน (Cooperation) เป็นการกระทำร่วมกันของบุคคล ตั้งแต่สองคนขึ้นไปเพื่อจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง อาจเป็นจุดมุ่งหมายร่วมกันหรือจุดมุ่งหมายเฉพาะของแต่ละบุคคลก็ได้ การร่วมมือกันย่อมเป็นผลดีทั้งในด้านประโยชน์ที่ได้รับตามจุดมุ่งหมายและทำให้เกิดความสนิทสนมกันยิ่งขึ้น

3.2 การแข่งขัน (Competition) เป็นความพยายามที่จะเอาชนะคู่แข่งกันเพื่อวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่ง การแข่งขันที่เป็นไปตามกติกาจะทำให้เกิดประโยชน์เพราะจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการดิ้นรนเพื่อเอาชนะคู่แข่ง อย่างไรก็ตาม อาจเป็นผลเสียในแง่ของการก่อให้เกิดความเกลียดชัง ขัดแย้งกันในโอกาสต่อไป

3.3 การขัดแย้ง (Conflict) เป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่แสดงออกมาในลักษณะของการคัดค้านต่อต้านหรือบังคับซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจก่อให้เกิดการแตกแยกขึ้นได้ในกลุ่มหรือระหว่างกลุ่ม

3.4 การผ่อนปรนเข้าหากัน (Accommodation) เป็นวิธีการของการช่วยลดการขัดแย้งกันของคู่กรณี โดยที่ต่างฝ่ายยังคงรักษาเอกลักษณ์และผลประโยชน์ของตนเท่าที่จะทำได้ แต่ถ้าฝ่ายใดมีกำลังอำนาจมากกว่า ย่อมมีโอกาสเรียกร้องได้มากกว่า

3.5 การผสมกลมกลืน (Assimilation) เป็นกระบวนการปรับตัวของอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อให้เข้ากับอีกฝ่ายหนึ่ง โดยรับเอาวิถีชีวิตของอีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นของตน กระบวนการนี้มักจะค่อยเป็นค่อยไปและใช้เวลานาน

ในทุกกลุ่มสังคม เมื่อมีการกระทำต่อกันทางสังคมก็ย่อมจะต้องเกิดกระบวนการทางสังคมรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทั้งเพื่อแก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการหรือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ดังนั้น การศึกษาในกลุ่มสังคมจะยังประโยชน์ในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพของกลุ่มสังคมและพัฒนาสังคมต่อไป (ณรงค์ เส็งประชา. 2541)

4. ภาวะความเป็นผู้นำกลุ่ม เมื่อบุคคลมาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ภาวะความเป็นผู้นำเป็นดังที่มีความจำเป็นต่อกลุ่มมาก นั่นคือการที่บุคคลในกลุ่มรับบทบาทของตนเองมีส่วนร่วมในความเป็นผู้นำและเป็นผู้ตามที่ดีในกลุ่ม ผู้นำเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อกลุ่มมากเพราะถ้ากลุ่มขาดผู้นำ กลุ่มนั้นไม่สามารถทำงานได้สำเร็จหรือสำเร็จล่าช้า เพราะสมาชิกอาจจะเกิดความขัดแย้ง ไม่พอใจ และพยายามหาผลประโยชน์ใส่ตน

ผู้นำโดยทั่วไป หมายถึง “บุคคลที่พยายามรวบรวมความตรงการและประสานความคิดของบุคคลในกลุ่มเข้าด้วยกัน ผู้นำจึงมีส่วนช่วยให้กลุ่มได้กำหนดจุดมุ่งหมายในการทำงานและดำเนินการจนบรรลุจุดมุ่งหมายนั้น โดยวิธีการและเวลาที่เหมาะสม มีผู้กล่าวถึงลักษณะของความเป็นผู้นำที่ดีไว้มากมาย กล่าวได้ว่า ผู้นำที่ดีควรมีความรู้ และสติปัญญาที่ดี มีวุฒิภาวะและความสนใจในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง มีแรงจูงใจสูงและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีด้วย” (ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. 2542)

ผู้ศึกษาวิจัยเห็นว่า การอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชน ชุมชนจะมีการจัดตั้งกลุ่มหรือที่เรียกว่า องค์กรชาวบ้านขึ้นมาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อที่จะรับผิดชอบในการดูแลรักษาป่า ของชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง โดยการดำเนินงานขององค์กรชาวบ้านจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน ความเชื่อ จารีตประเพณี และประสบการณ์ที่สั่งสมกันมา และมีผู้นำเป็นผู้ที่นำกลุ่มไปในทิศทางที่ควรจะเป็น นอกจากนั้นยังหมายรวมถึงการชักจูงให้ประชาชนเข้ามาร่วมมือกับกลุ่มในการทำกิจกรรมด้วยจึงจะทำให้การอนุรักษ์ป่าของชุมชนได้รับความสำเร็จ

ผู้ศึกษาวิจัยจึงเลือกแนวความคิดเรื่องประสบการณ์การจัดตั้งกลุ่มขึ้นในชุมชนมาเป็นต้นแปรในการศึกษาถึงอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และศึกษาเรื่องภาวะผู้นำในเชิงคุณภาพควบคู่กันไป

แนวคิดเรื่องการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและสังคม ซึ่งส่งผลให้ชีวิตและสังคมดำรงอยู่และดำเนินต่อไปได้ การสื่อสารก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม เป็นต้น ทำให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต มีความรู้ความเข้าใจถึงความจำเป็นในการพัฒนา จึงถือได้ว่าการสื่อสารเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาสังคมหรือพัฒนาท้องถิ่น (เกศินี จุฑาวิจิตร. 2542)

1. ความหมายและกระบวนการสื่อสาร ปรมะ สตะเวทิน (2537 อ้างถึงใน เกศินี จุฑาวิจิตร. 2542) กล่าวถึงความหมายของการสื่อสารว่าหมายถึง “กระบวนการของการถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel)”

โรเจอร์ (Roger. 1973 อ้างถึงใน ไพจิตร ไตรวงค์ย้อย. 2538) กล่าวว่าการยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นอยู่กับกระบวนการติดต่อสื่อสาร ประกอบด้วย แหล่งกำเนิดสาร ช่องทางการสื่อสารและผู้รับสาร สำหรับช่องทางการสื่อสาร ได้แก่ ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channel) เป็นการติดต่อเพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น โรเจอร์ยังได้กล่าวอีกว่าสื่อมวลชนมีความสำคัญในแง่ของการเพิ่มความรู้อะไรและปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลได้

2. ความสำคัญของการสื่อสาร ความสำคัญของการสื่อสารมีหลายประการ แยกเป็น ความสำคัญของการสื่อสารในระดับปัจเจกบุคคล และความสำคัญของการสื่อสารระดับสังคม

2.1 การสื่อสารปัจเจกบุคคล แรงจูงใจที่ก่อให้เกิดการสื่อสารระหว่างคนเรามีดังนี้ (evito. 1991 อ้างถึงใน เกศินี จุฑาวิจิตร. 2542)

2.1.1 เพื่อค้นพบและเรียนรู้

2.1.2 เพื่อสร้างความสัมพันธ์

2.1.3 เพื่อให้โน้มน้าวใจ

2.1.4 เพื่อความเพลิดเพลิน

2.2 การสื่อสารในระดับสังคม จำแนกออกเป็น 8 ด้าน ดังนี้ (แม็คไบรต. 2528 อ้างถึงใน เกศินี จุฑาวิจิตร. 2542)

2.2.1 ด้านข่าวสาร

2.2.2 ด้านการอยู่ร่วมกัน

2.2.3 ด้านแรงผลักดัน

2.2.4 ด้านการอภิปราย

2.2.5 ด้านการศึกษา

2.2.6 ด้านความก้าวหน้า

2.2.7 ด้านความบันเทิง

2.2.8 ด้านความสามัคคี

การสื่อสารจึงเปรียบเสมือนเส้นใยของสังคม โดยเป็นเครื่องมือสำคัญของปัจเจกบุคคล และสังคม เพื่อให้บุคคลและสังคมดำรงอยู่ได้ ผู้ที่เปิดรับการสื่อสารและมีข้อมูลมากกว่า ย่อมมีอำนาจในการตัดสินใจและต่อรองมากกว่า

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารมีหลายทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการศึกษาวิจัย ดังนี้

3.1 ทฤษฎีสื่อสารเชิงปฏิสัมพันธ์ ทฤษฎีนี้ให้แนวคิดว่าการสื่อสารหรือปัจจัยทางการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสร้างปฏิกริยา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาข่าวสารกับบุคคล หรือปฏิกริยาแสดงออกมาทางพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนั้น พฤติกรรมทั้งหลายจึงเกิดจากพฤติกรรมทางการสื่อสารทั้งสิ้น

ในการสื่อสารจะมีปัจจัยหรือตัวแปร ได้แก่ บุคลิกภาพ ความน่าเชื่อถือ เจตคติ เช่น ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารเป็นตัวกำหนดปฏิกริยาของผู้รับสารที่มีตัวผู้ส่งสาร ความรู้สึกของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสาร บุคลิกภาพของผู้ส่งสารก็เป็นตัวกำหนดปฏิกริยาตอบสนองต่อข่าวสารต่างกันไป เพราะว่ามีอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด บุคลิกภาพที่ต่างกันนั่นเอง

นอกจากความแตกต่างของแต่ละบุคคลแล้ว อิทธิพลของสังคมในรูปของการยอมรับหรือการปรับตัวเข้ากับสังคม การพิสูจน์หรือการค้นหางานเอง และการกลายกลืนของวัฒนธรรม ก็มีผลต่อความแตกต่างกันในการตอบสนองต่อเนื้อหาของข่าวสารของแต่ละคน

ปัจจัยสุดท้ายที่ทฤษฎีนี้เกี่ยวข้องด้วยก็คือ ลักษณะของเนื้อหาของข่าวสารเองที่สามารถอธิบายความแตกต่างของปฏิกริยาที่มนุษย์แสดงออกมา ลักษณะของเนื้อหาข่าวสารคือรูปแบบในการเรียบเรียงหรือการจัดเนื้อหาสารพที่มีประสิทธิภาพหรือไม่มีประสิทธิภาพ จะมีผลต่อการแสดงออกต่อเนื้อหาข่าวสารนั้น ๆ

3.2 ทฤษฎีสื่อสารเชิงบริบททางสังคม ทฤษฎีนี้อธิบายกระบวนการสื่อสารว่าเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลของปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือสภาพแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลอย่างสำคัญที่ทำให้การสื่อสารเกิดขึ้นได้ เพราะสภาพแวดล้อมทางสังคมจะเป็นส่วนที่ทำให้การเคลื่อนไหวของกระแสข่าว และผลของข่าวสารเกิดขึ้น

ทฤษฎีนี้ให้ความหมายของบริบทของสังคมว่าเป็นพลังอย่างยิ่งที่มีอิทธิพลเหนือการสื่อสารในสถานการณ์เฉพาะ ปัจจัยเกี่ยวกับสถานการณ์ทางสังคมอื่น ๆ ได้แก่ เวลาที่ทำการสื่อสาร ความเป็นเอกฉันท์ บรรยากาศของกลุ่ม การรวมตัวกันเป็นกลุ่มโครงสร้างของกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ปัจจัยเหล่านี้จะนำไปสู่การตัดสินใจในการแสดงพฤติกรรม เป็นต้น ในการสื่อสาร นอกจากนี้ เจตคติ ปทัสถานทางสังคม แรงจูงใจ การสื่อสารที่ไม่ปิดบังซ่อนเร้น ความเครียด ก็เป็นตัวกำหนดความสามารถในการเปลี่ยนแปลง เจตคติ ความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่ม ตลอดจนเป็นตัวกำหนดความสามารถอีกกลุ่มที่จะตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ (มณฑล ไบบัว, 2536)

3.3 ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential Diffusion Theory) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2540) กล่าวว่า สังคมจะพัฒนาได้โดยมีเหตุปัจจัย 6 ประการ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อและการฝึกอบรมยังมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มากเพียงใด การพัฒนายิ่งมีสูงขึ้นเท่านั้น การพัฒนาในที่นี้หมายถึง การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ดังนั้น เหตุปัจจัยทั้ง 6 ประการจึงทำให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งเราจะพบว่าเหตุปัจจัยทั้ง 6 ประการนั้นเกี่ยวเนื่องกันอย่างสัมพันธ์แนบแน่นด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ ที่สมบูรณ์ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตได้ โดยมีภาวะผู้นำ การติดต่อและการฝึกอบรม เป็นตัวช่วยให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้น รวมทั้งหากคนๆ เดียวทำไม่ได้ องค์กรก็สามารถทำได้ เพราะได้ร่วมช่วยกันคิด ช่วยกันพิจารณา จึงมีความรอบคอบยิ่งขึ้น

3.4 ทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร (Communication Theory Of Modernization) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2540) กล่าวว่า ตัวเหตุที่ทำให้เกิดการพัฒนาระบบสังคมมี 5 ตัวเหตุ คือ การสื่อสารสมัยใหม่ การขัดเกลาสังคมสมัยใหม่ จินตภาพสมัยใหม่ การเคลื่อนที่ที่ทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

จะเห็นได้ว่า การสื่อสารซึ่งในที่นี้หมายถึง ทั้งการติดต่อระหว่างบุคคลต่อบุคคล และระหว่างบุคคลต่อกลุ่มคน หรือกลุ่มต่อกลุ่มโดยมีสื่อเข้าช่วย เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ เป็นต้น จะเป็นตัวนำความรู้ ความคิด ข่าวสารเกี่ยวกับชีวิตสังคมสมัยใหม่มาจากสังคม ไปตามช่องทางต่าง ๆ เมื่อคนได้รับรู้ประเมินค่าแล้วก็อาจนำมาใช้ นั่นหมายถึงเป็นการขัดเกลาทางสังคมแบบหนึ่งนอกจากนำมาใช้แล้ว ยังมีการถ่ายทอดอบรมสั่งสอนลูกหลานรับช่วงต่อไป ดังนั้นเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงที่สังคมวางไว้ ย่อมมีลักษณะอันพึงปรารถนาเป็นความเจริญก้าวหน้าของสังคมด้วย 5 ตัวเหตุดังกล่าว

3.5 ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (The Diffusion Thoery of Invnvoation) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2540) กล่าวว่า การพัฒนาระบบสังคมจะต้องมีปัจจัยเหตุ 5 ตัว คือ ปัจเจกบุคคล ระบบสังคม การสื่อสาร นวัตกรรม และระยะเวลา

จากแนวคิดและทฤษฎีทางการสื่อสารข้างต้น ผู้ศึกษาวิจัยจึงใช้การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนมาเป็นตัวแปรหนึ่งสำหรับการศึกษาอิทธิพลที่มีต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ด้วย

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ ปราบกฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะทางสังคมและวัฒนธรรม ปราบกฏดังนี้

1. ทฤษฎีโครงสร้าง - หน้าที่ (Structruai - Functionalism Thoery) ถือว่าสังคมหรือองค์กรเป็นระบบกระทำกรชนิดหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยสำคัญ 6 ประการ คือ ระบบครอบครัว/เครือญาติ ระบบการศึกษา ระบบสาธารณสุข ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองการปกครอง ระบบความเชื่อและศาสนา โดยถือว่าระบบสังคมก็เช่นเดียวกับระบบอื่น ๆ กล่าวคือจะต้องทำหน้าที่ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เพื่อการดำรงอยู่ของแต่ละสังคม ก็หมายความว่าจะต้องมีกลไกที่ทำงานเพื่อความอยู่รอด สามารถแข่งขันต่อสู้ พัฒนาหรือปรับตนเองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างดีพอสมควร รวมทั้งสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเมื่อมีความจำเป็นเพื่อการอยู่รอด และในการนี้ระบบย่อยทั้ง 6 ของสังคมก็จะทำหน้าที่ของตนเองเช่นเดียวกับระบบใหญ่ ซึ่งนอกจากจะกระทำหน้าที่ของตนเองให้ได้ผลดีแล้ว ระบบย่อยต่าง ๆ เหล่านี้ยังต้องร่วมมือหรือประสานงานกับระบบย่อยอื่น ๆ เพื่อให้การทำหน้าที่ของระบบใหญ่ดำเนินไปอย่างราบรื่น เพื่อความ

คงอยู่ยั่งยืนยาวของระบบ พร้อมทั้งสามารถพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าไปได้ ดังนั้น ความสม่ำเสมอหรือความเป็นระบบของการทำหน้าที่ จึงเป็นประเด็นสำคัญของแนวคิดนี้ เพราะหากปราศจากความสม่ำเสมอหรือความเป็นระเบียบในการทำหน้าที่แล้วระบบต่าง ๆ ก็มีอาจดำรงอยู่ได้

ความเป็นระเบียบหรือความสม่ำเสมอของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาถึงธรรมชาติ หรือลักษณะสำคัญประจำตัวของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ และทราบถึงความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น โดยสามารถคาดการณ์ว่าจะได้จะเกิดขึ้นได้บ้างในอนาคต

2. แนวคิดด้านวิวัฒนาการ เป็นการศึกษากระบวนการต่าง ๆ ของความเปลี่ยนแปลงในระบบย่อยต่าง ๆ ซึ่งต่างกันแนวความคิดเรื่องโครงสร้าง – หน้าที่ ที่มุ่งวิเคราะห์กับการทำหน้าที่และความสัมพันธ์ของระบบย่อย การวิเคราะห์วิวัฒนาการนั้นจะวิเคราะห์ถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือการคลี่คลายขยายตัวที่เกิดขึ้นกับปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมบางลักษณะ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ข้อมูลในอดีตที่ลึกลงไปมากที่สุดมาประกอบด้วย แล้วเรียงลำดับขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน พร้อมทั้งวิเคราะห์หาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในขั้นตอนที่สำคัญประกอบด้วย การศึกษาตามแนววิวัฒนาการก็เพื่อประโยชน์ในการลำดับภาพของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ซึ่งอาจทำให้สามารถควบคุมหรืออย่างน้อยก็คาดการณ์ได้ว่าเหตุการณ์ทำนองใดจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต (รวีวรรณ ชินะตระกูล. มปป.)

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมนำมาใช้อย่างแพร่หลายในปัจจุบันเนื่องมาจากความล้มเหลวของแนวทางในการพัฒนาประเทศในอดีตที่มีการพัฒนาแบบแยกเป็นส่วน ๆ จนกระทั่งทำให้ประเทศชาติเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างมาก จึงได้มีการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเสียใหม่ และได้ข้อสรุปการพัฒนาแนวใหม่ที่เรียกว่า การพัฒนาแบบบูรณาการ ซึ่งยอมรับพัฒนาเสียใหม่ และได้ข้อสรุปการพัฒนาแนวใหม่ที่เรียกว่า การพัฒนาแบบบูรณาการ ซึ่งยอมรับว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น เป็นหัวใจหลักอย่างหนึ่งที่จะทำให้การพัฒนาชนบทบรรลุเป้าหมายที่วางไว้โดยชุมชนเองจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา มีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรมการปฏิบัติ มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลด้วยตนเองตลอดทั้งกระบวนการพัฒนา ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ของชุมชนนั่นเอง

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ กล่าวคือ

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527 อ้างถึงใน ภิญญ โภคศรี. 2535) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาว่า หมายถึง “กระบวนการที่รัฐทำการส่งเสริมชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในส่วนบุคคล กลุ่ม ชมรม สมชกมุขลุนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้”

ยูว์ตน์ วุฒิเมธี (2534) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง “การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชนเอง และต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนาชุมชนว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น พร้อมทั้งจะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้นี้ก็มีโอกาสและได้รับการชี้แนะที่ถูกต้อง”

จรรยารัตน์ หิรัญชอุหะ (2542) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม คือ “การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มคนหรือองค์กรประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด แก้ไขปัญหา การดำเนินการและกิจกรรมในชุมชน โดยรวมกันวางแผน โครงการ ร่วมปฏิบัติงาน ในลักษณะของการเสียสละแรงงาน บริจาคเงิน วัสดุสิ่งของ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ ร่วมกันบำรุงรักษาสาธารณประโยชน์และร่วมติดตามผลงานด้วยความสมัครใจ เพื่อเป็นการพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด”

สมบุญ อำนวยรัตน์ (2542) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า “แนวทางที่เปิดโอกาสให้ชุมชนในพื้นที่นั้น ๆ สามารถเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องที่มีผลกระทบร่วมกันเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่ต้องการ โดยมีการจัดการ การควบคุม การใช้และการกระจายทรัพยากรซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยการผลิตเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็น”

โคเฮน และ อัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff. 1977 อ้างถึงใน ชูชาติ พ่วงสมจิตร. 2540) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในธรรมชาติของการพัฒนาชนบทว่า “การมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วยการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของประชาชน 4 ประการได้แก่ มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไร และทำด้วยวิธีการอย่างไร มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการและการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการพัฒนา และมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ”

จากความหมายที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอสรุปได้ว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง “กระบวนการที่เปิดโอกาสการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนตลอดทั้งกระบวนการพัฒนา เริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในกิจกรรมของการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานและกิจกรรมการพัฒนา โดยที่กิจกรรมการพัฒนานั้น ๆ มีผลกระทบต่อตัวประชาชน”

2. ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม นักวิชาการหลายท่านได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมเอาไว้ ได้แก่

เจมส์ คัดดี ปันทอง (2527 อ้างถึงในสลีชา พึ่งแสงแก้ว. 2537) กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน ขั้นตอนแรก การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา ขั้นตอนที่สอง การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม ขั้นตอนที่สาม การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน ขั้นตอนที่สี่ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

อคิน รพีพัฒน์ (2527 อ้างถึงในสลีชา พึ่งแสงแก้ว. 2537) กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน ขั้นตอนแรก ร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหาขั้นตอนที่

สอง ร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางและการวางแผนพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา ขั้นตอนที่สาม ร่วมในการปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน ขั้นตอนที่สี่ ร่วมในการประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

โคเฮน และ อัฟฮอฟ (Cohne and Uphoff. 1977 อ้างถึงใน ชูชาติ พวงสมจิตร. 2540) กล่าวถึงประเภทของการมีส่วนร่วมมี 4 ประเภท ประเภทแรก การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประเภทที่สอง การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ประเภทที่สาม การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ประเภทที่สี่ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

โกลม แพรกทอง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2535) กล่าวไว้เกี่ยวกับการดำเนินงานป่าชุมชนนั้น จะต้องเป็นความคิดริเริ่มของประชาชน และประชาชนต้องให้ความร่วมมือโดยเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน ขั้นตอนที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมในการระบุปัญหาและความต้องการให้หมู่บ้านชุมชนท้องถิ่น ขั้นตอนที่สอง การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน ขั้นตอนที่สาม การมีส่วนร่วมในการลงทุนและดำเนินงาน ขั้นตอนที่สี่ การมีส่วนร่วมในการติดตามและควบคุม ขั้นตอนที่ห้า การมีส่วนร่วมในการประเมินผลงาน

สรุปได้ว่าขั้นตอนของการมีส่วนร่วมมี 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่หนึ่ง เริ่มจากการประชุมวางแผนดำเนินการค้นหาสาเหตุของปัญหาและตัดสินใจในโครงการ ขั้นตอนที่สอง มีการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ด้วยการลงมือทำ ขั้นตอนที่สาม มีการรับหรือแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการพัฒนา และขั้นตอนที่สี่ มีการร่วมกันติดตามและประเมินผลงานที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับที่นักวิชาการหลายท่านกล่าวไว้ข้างต้น

3. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม โคเฮน และ อัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff) กล่าวถึงผลกระทบของสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่เป็นปัจจัยต่าง ๆ ปัจจัยแรก ปัจจัยด้านกายภาพและชีวภาพ ปัจจัยที่สอง ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยที่สาม ปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยที่สี่ ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยที่ห้า ปัจจัยด้านวัฒนธรรมและปัจจัยที่หก ปัจจัยด้านประวัติความเป็นมา

สุเมธ ทราบแก้ว (2536) กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมว่า ประกอบด้วย ปัจจัยแรกทางด้านแบบแผนการดำเนินชีวิต ปัจจัยที่สอง ปัจจัยทางด้านความรู้และทัศนคติของประชาชน ปัจจัยที่สาม ปัจจัยทางด้าน การได้รับสนับสนุนจากภายนอก ปัจจัยที่สี่ ปัจจัยทางด้านสถานการณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ไพจิตร ไตรวงศ์ย่อย (2538) กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมว่าประกอบด้วย ปัจจัยแรก ปัจจัยประชากร ปัจจัยที่สอง ปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคม ปัจจัยที่สาม ปัจจัยกระตุ้นจากภายนอก ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกันกับของโคเฮน และ อัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff) นั่นเอง

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมข้างต้น กล่าวได้ว่า แนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff) และของโกลม แพรกทอง ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้อย่างกว้างขวาง ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้กำหนดขึ้นเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ด้วย

4. ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม อานาจอ อนันตชัย (2526 อ้างถึงใน สนธยา พลศรี. 2530) กล่าวถึงทฤษฎีที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย

4.1 ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion Theory) กล่าวว่า การเกลี้ยกล่อมที่หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการเกลี้ย

กลุ่มเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของประชาชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้า การเกลี้ยกล่อมเป็นเรื่องที่ตรงกับความต้องการขั้นพื้นฐานที่เกิดจากความพึงพอใจของประชาชนด้วย แล้ว ย่อมส่งผลให้เกิดความมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานได้ในที่สุด

4.2 ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญคนในชาติ (National Moral Theory) กล่าวว่า คนทำงานมีขวัญดีก็จะเกิดความมีสำนึกในการรับผิดชอบต่อส่วนรวม การระดมสร้างขวัญที่ดีย่อมเป็น ปัจจัยที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดีด้วย

4.3 ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership Theory) กล่าวว่า การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน การสร้างผู้นำจึงทำให้เกิดการระดมความ ร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดี ย่อมจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดีด้วย

5. อุปสรรคของการมีส่วนร่วม อุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา สามารถจำแนกได้ 3 ระดับ คือ

5.1 อุปสรรคที่เกิดจากหน่วยงานของรัฐ ซึ่งเป็นแหล่งรวมศูนย์อำนาจไม่ว่าจะเป็นด้าน นโยบายที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนให้ไม่มีโอกาสรับรู้ขั้นตอนและกระบวนการในการวางแผน ตัดสินใจ จนไม่สามารถพัฒนาทักษะได้เมื่อถูกนำเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา อนึ่งทัศนคติค่านิยม และทักษะของเจ้าหน้าที่รัฐยังเคยชินต่อการกระทำและติดต่อสื่อสารในคนกลุ่มเดียวกันจึงใช้ภาษา และเทคนิคของตนแล้วตีความว่าประชาชนต้องเข้าใจและการประเมินผลของเจ้าหน้าที่แต่ละบุคคล โดยองค์กรของรัฐมีฐานความคิดว่าตัวโครงการหรือกิจกรรมต้องบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยไม่คำนึงถึง การพัฒนาคนในชุมชนและเปิดโอกาสให้ประชาชนต้องรับรู้หรือเกี่ยวข้องแต่อย่างใด ส่วนการ สับเปลี่ยนโยกย้ายตำแหน่งและประสิทธิภาพความรับผิดชอบต่องานพัฒนาของเจ้าหน้าที่รัฐก็ส่งผล กระทบอย่างรุนแรงต่อชุมชนโดยตรง

5.2 อุปสรรคที่เกิดจากชุมชน เนื่องจากการพัฒนาที่ผ่านชุมชนยังขาดความพร้อมและมี ข้อบกพร่องในหลายประการ เช่น การขาดองค์กรท้องถิ่นที่เหมาะสมจึงขาดผู้อุทิศตนและเวลาแก่งาน ชุมชนอย่างเต็มที่ จนขาดทักษะการงานและการติดต่อสื่อสารที่ดี นับเป็นอุปสรรคประการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนได้รับความรู้ไม่เพียงพอ ก่อให้เกิดปัญหาการสื่อความหมาย การทำความเข้าใจ การ ขอบความคิดเห็นและความคิดริเริ่มใหม่ ๆ ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกันและทำให้ กลุ่มแตกแยกในที่สุด อนึ่ง ความแตกต่างกันในกลุ่มและผลทางเศรษฐกิจในชุมชนก่อให้เกิดความแตกแยกทางความคิด ค่อนข้างมาก ซึ่งนับว่าเป็นความลำบากในการกำหนดความต้องการลำดับความสำคัญและการแบ่ง สรรทรัพยากรในชุมชน ส่วนการทุจริตและความ ยากจนนับเป็นอุปสรรคทำให้ประชาชนขาดโอกาส การเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และการไม่ได้รับผลตอบแทนอย่างชัดเจน

5.3 อุปสรรคที่เกิดจากสังคม จะเกิดขึ้นในระดับความสัมพันธ์ของสังคม ซึ่งพิจารณาได้ ใน 3 ทางคือ ด้านการเมือง ด้านกฎหมายและระบบราชการ ซึ่งผลจากอุปสรรคทั้ง 3 ด้านจก่ผลให้ กิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของแผนกิจกรรมทางราชการ (สมบุญธ ์อำพนพนารัตน์. 2542)

สรุปแนวความคิดพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ผู้ศึกษาวิจัยได้สรุปแนวความคิดพื้นฐานของ การมีส่วนร่วม ตามแนวทางการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ ดังนี้

7.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

7.1.1 เพศ ในสังคมไทย เพศชายและเพศหญิงมีโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมต่างกัน เนื่องจากสังคมไทยมีแนวโน้มจะอบรมติเยี่ยงคุณเพศหญิงให้มีความอ่อนโยนสุภาพเรียบร้อย ในขณะที่เพศชายจะอบรมให้มีความเข้มแข็ง และเพศชายและหญิงก็มีลักษณะแตกต่างกันทั้งโครงสร้างทางกายและจิตใจ ลักษณะนี้ย่อมส่งผลต่อบุคลิกภาพ เจตคติ แนวคิดและพฤติกรรมของเพศทั้งสอง ดังนั้น เพศที่แตกต่างกันน่าจะมีบทบาทที่แตกต่างกันด้วย ปัจจัยทางด้านเพศจึงน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการศึกษา

7.1.2 อายุ ในสังคมทั่ว ๆ ไป ผู้ที่มีอายุมากกว่ามีโอกาสที่จะได้พบเห็นประสบการณ์ต่าง ๆ และมีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าผู้ที่มีอายุน้อย ในสังคมไทยผู้อาวุโสกว่ามักจะได้รับความสะดวก ได้รับคัดเลือกเข้ามาบริหารจัดการในกิจกรรมของส่วนรวมในชุมชนเสมอ ดังนั้น การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ปัจจัยด้านอายุ จึงน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่อง

7.1.3 ระดับการศึกษา การศึกษาเป็นกิจกรรมที่ทำให้คนเราเกิดการพัฒนาทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ การศึกษาเป็นการพัฒนาคนในด้านกายภาพ อารมณ์ และสติปัญญา เพื่อให้มีความมั่นคงทางอารมณ์ ความคิด ความประพฤติดี มีความรู้ มีความเฉลียวฉลาด และมีวิจ্ঞานญาณคนในชนบทมักยกย่องและปฏิบัติตามผู้ที่มีความรู้มากกว่า โดยปกติคนที่ได้รับการศึกษาสูงย่อมมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวส่วนใหญ่มากกว่าคนที่ได้รับการศึกษาต่ำกว่าระดับการศึกษาจึงน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

7.1.4 ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนหนึ่ง ๆ เป็นเวลานาน ย่อมจะเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนมากกว่าคนที่เข้าไปอยู่ใหม่ ๆ เนื่องจากมีความผูกพันในการรับประโยชน์ไม่โดยทางตรงก็ทางอ้อมเป็นเวลานานจนเกิดความตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ ไว้เพื่อสนองความต้องการของตนเองอย่างยาว ดังนั้น ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน จึงน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

7.1.5 จำนวนสมาชิกในครอบครัว การมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวต่างกันจะทำให้บุคคลต้องการปัจจัยในการดำรงชีวิต มีเวลาและโอกาสที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคมต่างกัน จำนวนสมาชิกในครอบครัวจึงน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

7.1.6 อาชีพหลัก ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชนบทจะประกอบอาชีพหลายอย่างทั้งในภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรม อาชีพเกษตรกรรมจะต้องพึ่งพิงป่าไม้ทั้งทางตรงและทางอ้อมทำให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของป่าไม้ ตลอดจนผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงของป่าไม้ต่อการดำรงชีวิต ดังนั้น อาชีพหลักจึงน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

7.1.7 รายได้ครอบครัว รายได้ครอบครัวเป็นสิ่งที่กำหนดบทบาทและโอกาสในการเข้าร่วมในสังคม ผู้ที่มีรายได้สูง ย่อมจะมีความพร้อมมากกว่าผู้ที่มีรายได้น้อยที่ต้องพะวงอยู่กับปัญหาปากท้องไม่ใคร่ได้คิดถึงเรื่องราวของส่วนรวมมากนัก รายได้ครอบครัวจึงน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

7.1.8 จำนวนที่ดินทำกิน เกษตรกรที่มีที่ดินต่างย่อมมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ต่างกัน ผู้ที่มีที่ดินถือครองมากน่าจะเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่าผู้ที่มีที่ดินถือครองน้อย ซึ่งต้องการที่จะบุกเบิกที่ดินของตนให้มีจำนวนมากขึ้นเพื่อสนองความต้องการของตนและมีโอกาสในการร่วมกิจกรรมของส่วนรวมน้อยลง

7.1.9 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ผู้ที่เข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าชุมชนอย่างสม่ำเสมอ จะต้องรู้จักที่จะรักษาประโยชน์ในการเก็บหาจากป่าชุมชนให้ได้ในระยะยาวที่สุดเท่าที่จะทำได้ การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนจึงน่าจะมีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน

7.1.10 การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนจะทำให้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ทำให้มีโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนมากกว่าผู้ที่ไม่ได้เข้าไปเป็นสมาชิกกลุ่มใด ๆ มาก่อนเลย ดังนั้น ปัจจัยดังกล่าวจึงน่าจะมีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

7.1.11 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องใดย่อมนำไปสู่การปฏิบัติในเรื่องนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี การมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นอย่างดี จะทำให้เกิดความสนใจและความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ ได้อย่างเหมาะสม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนจึงน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

7.1.12 ความรู้สึกเป็นเจ้าของป่าชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในชุมชนที่มีต่อทรัพยากรต่าง ๆ จะเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความหวงแหนรับผิดชอบทรัพยากรร่วมกัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของป่าชุมชนจึงน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

7.1.13 การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน การสื่อสารเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งสำหรับกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตมนุษย์ ในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและความต้องการของตน รวมทั้งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ประชาชนที่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องป่าชุมชนมาก จึงน่าจะเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่า

7.2 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีลักษณะและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมโดยสรุป ดังนี้

7.2.1 การมีส่วนร่วมในการวางแผนหมายถึง การรวมประชุมรับรู้ปัญหาและตัดสินใจวางแผนดำเนินการ แสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งตัดสินใจในการวางแผน

7.2.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน เช่น การร่วมกันเก็บหาเมล็ดพันธุ์ไม้ การเพาะเมล็ดและกล้าไม้ การปลูกและบำรุงรักษาต้นไม้ ทำแนวกันไฟป่า และช่วยกันดับไฟป่าร่วมบริจาคเงินช่วยเหลือ หรือการให้ยืมหรือบริจาควัสดุ เป็นต้น

7.2.3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ หมายถึง การเข้าร่วมในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ได้แก่ การล่าสัตว์ การเก็บหาไม้ ของป่าสมุนไพรและประโยชน์อื่น ๆ ที่ได้รับจากป่าชุมชน เป็นต้น

7.2.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล หมายถึง การพิจารณาตรวจสอบผลการดำเนินการไปแล้วว่าเป็นอย่างไร มีปัญหาอะไรหรือไม่และร่วมกันแก้ปัญหา ตลอดจนเสนอแนะแนวทางใหม่ ๆ ในการพัฒนาป่าชุมชน เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานครอบคลุม ความหมายการจูงใจ ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ การเชื่อมโยงปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ และมูลเหตุจูงใจในการทำงาน

ความหมายการจูงใจ

การจูงใจมนุษย์ เป็นปรากฏการณ์ที่สลับซับซ้อน ดังนั้น จึงไม่อาจจะหาคำจำกัดความที่เป็นสูตรสำเร็จตายตัวง่าย ๆ ได้ นอกจากนั้นผลของการจูงใจก็ยิ่งยากแก่การวัด อาทิ เมื่อบุคคลมีความพึงพอใจสูงนั้นมิได้หมายความว่า ระดับขวัญหรือการจูงใจจะต้องสูงตามไปด้วยเสมอ อย่างไรก็ตาม สำหรับศัพท์ของการจูงใจ (Motivation) นั้น เป็นคำที่มาจากภาษาละตินว่า Movere อันหมายถึงการเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นเรื่องราวของความรู้สึกซึ่งไม่หยุดนิ่งอันยังเป็นผลให้เกิดพฤติกรรม หรือการกระทำ (สร้อยตระกูล ติวยานนท์ อรรถมานะ. 2542 : 83) บุคคลแต่ละคนมีความแตกต่างกันในการแสดงออก ซึ่งพฤติกรรมการปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ภายใต้สถานการณ์เดียวกัน มิใช่เป็นเพราะมีความรู้ความสามารถมีสติปัญญา ตลอดจนประสบการณ์ที่แตกต่างกันเท่านั้น แต่ปัจจัยที่สำคัญยิ่งกว่าอีกประการหนึ่งคือ การที่บุคคลได้รับการจูงใจในการปฏิบัติงานที่แตกต่าง เป็นเหตุให้แต่ละคนเต็มใจที่จะใช้พลังความสามารถในการปฏิบัติมากขึ้นแตกต่างกันไปด้วย การจูงใจจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จำเป็นต้องศึกษาในหลาย ๆ ประเด็น เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนว่าบุคคลแต่ละบุคคล แสดงพฤติกรรมแตกต่างกันเพราะอะไร ถ้าหากสามารถจะบอกสาเหตุพฤติกรรมของแต่ละคน ได้ก็ควรจะช่วยให้การดำเนินชีวิตของเราง่ายขึ้น เพราะการเข้าใจสาเหตุพฤติกรรมจะช่วยให้คนเรามีความเข้าใจซึ่งกันและกัน และให้อภัยกันได้ง่ายขึ้น แต่ในชีวิตจริงแม้แต่บุคคล 2 คน รู้จักกันเป็นอย่างดี มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันเป็นต้นว่า บิดา มารดาและบุตร สามี ภรรยา ญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท ก็ยากที่จะบอกสาเหตุของพฤติกรรมของคนที่เรารักและสนิทได้ถูกต้องทุกครั้ง เพราะสาเหตุของพฤติกรรมเป็นที่สังเกตไม่ได้ และบางครั้งผู้แสดงพฤติกรรมเองก็อาจจะบอกไม่ได้ว่าทำไมตนเองจึงแสดงพฤติกรรมเช่นนั้น นักจิตวิทยาได้พยายามอธิบายสาเหตุของพฤติกรรมจึงพยายามสร้างทฤษฎีขึ้น โดยใช้ความคิดรวบยอดสมมติฐานที่เรียกว่าการจูงใจ ซึ่งหมายถึงองค์ประกอบที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่มีจุดหมาย แต่เนื่องจากเราไม่สามารถสังเกตแรงจูงใจได้โดยตรง จึงต้องอธิบายพฤติกรรมที่สังเกตได้เป็นสิ่งอ้างอิง (สุรางค์ไคว้ตระกูล. 2541 : 153)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์

ในเรื่องของการทำงาน จะต้องระลึกถึงคุณภาพของงานเป็นสำคัญ การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียรและใช้สติปัญญาเป็นเครื่องนำทาง งานจะมีคุณภาพดี การทำงานที่ทำด้วยใจมีความตระหนักถึงงานที่ทำอยู่ จะก่อให้เกิดความพอใจและกระตุ้นให้รู้สึกว่างานช่วยทำให้ชีวิตก้าวหน้า จึง

ทำให้มีการทำงานด้วยความกระตือรือร้น การที่คนทำงานมีจุดมุ่งหมายในการทำงานแตกต่างกัน ย่อมมีผลต่อการทำงานที่แตกต่างกัน คนบางคนทำงานเพราะชอบงานที่ทำ การได้ทำงานเป็นความสุข เรียกได้ว่ามีแรงจูงใจในการทำงาน แรงจูงใจจึงถือเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของบุคคลโดยตรง และการที่บุคคลแสดงพฤติกรรมการปฏิบัติในหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบแตกต่างกันภายใต้สถานการณ์เดียวกันนั้น มิใช่เป็นเพราะมีความรู้ความสามารถมีสติปัญญา ตลอดจนประสบการณ์ที่แตกต่างกันเท่านั้น แต่ปัจจัยที่สำคัญยิ่งกว่าประการหนึ่ง คือการปฏิบัติงานได้รับแรงจูงใจในการทำงานที่แตกต่างกัน เป็นเหตุให้แต่ละคนเต็มใจที่จะใช้พลังความสามารถในการทำงานมากน้อยแตกต่างกันไปด้วย แรงจูงใจเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ เกี่ยวกับแรงจูงใจนั้น ได้มีนักวิชาการ ได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันหลากหลายความหมายด้วยกันดังนี้

คีริวรรณ เสรีรัตน์ (2538 : 150) ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจว่า หมายถึงวิธีการชักจูงพฤติกรรมของบุคคลให้ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ตามความต้องการของมนุษย์ สิ่งจูงใจจะเกิดขึ้นได้จากภายในและภายนอกตัวบุคคล จะเห็นได้ว่าการจูงใจเป็นการกระตุ้นหรือการสร้างสิ่งเร้า เพื่อช่วยให้เกิดการกระทำต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ซึ่งเป็นภาวะกระตุ้นให้ปฏิบัติได้ทำงานด้วยความขยัน มีความกระตือรือร้นที่จะอุทิศเวลา แรงกาย แรงใจ และสติปัญญาในการปฏิบัติงาน โดยมีความสนใจในหน้าที่ ความรับผิดชอบควบคู่ไปด้วย เป็นความเต็มใจที่จะใช้พลังภายในของคนปฏิบัติงานจนประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย โดยมุ่งหวังที่จะได้รับรางวัลเป็นสิ่งตอบแทน

สมพร สุทัศนีย์ (2542 : 29) ได้กล่าวไว้ว่า การจูงใจเป็นการกระตุ้นให้บุคคลมีความกระตือรือร้นหรือมีแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ พฤติกรรมทางสังคม และพฤติกรรมการทำงาน โดยเฉพาะในองค์กร ผู้ที่มีหน้าที่โดยตรงในการจูงใจผู้ร่วมงานเพื่อให้งานประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ เพราะมนุษย์จะทำงานเต็มความสามารถหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับความเต็มใจในการทำงานการจูงใจเป็นเรื่องของการสนองความต้องการที่ทำให้บุคคลเกิดแรงจูงใจเพื่อที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย

พนัส หันนาคินทร์ (2542 : 130) ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจว่า แรงจูงใจหมายถึง กระบวนการที่ผู้บังคับบัญชาใช้มาตรการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเต็มใจที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายหรือจุดประสงค์ขององค์การมาตรการต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะเป็นการกระตุ้นเป็นรายบุคคล เป็นกลุ่มหรือจัดระบบองค์การให้มีสภาพที่ก่อให้เกิดความต้องการ ในส่วนของผู้ปฏิบัติงานที่จะใช้พลังงานและความสามารถอย่างเต็มที่ เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย หรือความคิดริเริ่มของตนเองที่นำความสำเร็จมาสู่องค์การ

ดำรงศักดิ์ จงวิบูลย์ (2543 : 10) กล่าวว่าแรงจูงใจ หมายถึง แรงกระตุ้นหรือเร้าให้อิทธิพลได้เพิ่มพูนความสามารถ ความพยายามหรือพลังที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในให้เกิดการกระทำหรือทุ่มเทในงานที่ทาเพื่อให้บรรลุความปรารถนาในการแก้ปัญหาหรือเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมาย อันจะนำมาซึ่งความพึงพอใจ

การีสัน (Garrison. 1997 : 208 อ้างถึงใน สมยศ นาวิการ, 2540 : 40) ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจว่าเป็นแรงขับภายใน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมออกในระยะแรกเพื่อบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และพฤติกรรมต่อไปเรื่อย ๆ เมื่อประสบผลสำเร็จ

พลันเกตต์ (Plunkett.1997 : 391 อ้างถึงใน ทองวรรณศิริวรรณ.2543 : 9) ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจว่า คือผลของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างความต้องการภายในและอิทธิพลภายนอกของบุคคล ซึ่งทำให้ตัวบุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมออกมา

บีช (Beach. 1985 : 379 อ้างถึงในยงยุทธเกษสาคร.2545 : 32) ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจว่า แรงจูงใจหมายถึง การกระทำให้คนเต็มใจที่ใช้พลังงานของเขาเพื่อประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย (Goal) หรือเพื่อรางวัล (Reward) ที่จะได้รับเป็นสิ่งตอบแทน

กูราลนิก (Guralnik. 1970 : 929 อ้างในยงยุทธเกษสาคร. 2545 : 133) ได้อธิบายความหมายของแรงจูงใจ (Motivation) ในลักษณะของการจัดการว่าหมายถึง แรงขับของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมโดยเฉพาะที่เกิดขึ้นในการทำงานหรือการกระทำที่บุคคลจะทำงานสำเร็จ โดยได้รับอิทธิพลจากการกระทำของคนอื่นที่กำหนด แนวทางเฉพาะใช้ในการบริหาร โดยผู้บริหารจะจูงใจพนักงานทำงานในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

ฮอดเกตต์ (Hodgett. 1999 : 36 อ้างถึงใน ยงยุทธเกษสาคร. 2545 : 135) ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจ หมายถึงการกระตุ้นเร้าและการทำให้เกิดอิทธิพลเหนือพฤติกรรมคนอันจะยังผลให้คนเกิดความรู้สึกภายใน เป็นพลังมีการเร้าหรือการเคลื่อนไหวที่บงการ หรือเป็นช่องทางให้มีพฤติกรรมมุ่งสู่เป้าหมายที่ต้องการ ทั้งนี้โดยอาจกระตุ้นเร้าและทำให้เกิดอิทธิพลเช่นว่านั้น ด้วยวิธีเชิงปฏิฐานหรือเชิงบวก (Positive) ดังเช่นการดำเนินการเพื่อสนองความปรารถนาต่าง ๆ ให้พอใจของบุคคล และด้วยวิธีการจูงใจเชิงลบ (Negative Incentives) เช่น การดำเนินงานบังคับให้ทำงานด้วยวิธีการต่าง ๆ หากไม่ปฏิบัติตามต้องได้รับโทษ เป็นต้น

การเชื่อมโยงปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (มปก. 109) ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจไว้ว่า หมายถึง สภาวะของบุคคลที่ถูกกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรม ไปยังจุดหมายปลายทาง ตามที่ต้องการ แต่ละคนจะเลือกพฤติกรรมเพื่อตอบสนองที่เหมาะสมที่สุด ในแต่ละสถานการณ์ที่แตกต่างกันไป พฤติกรรมที่เลือกแสดงนี้เป็นผลจากลักษณะในตัวบุคคลและสภาพแวดล้อมดังนี้

1. ถ้าบุคคลมีความสนใจในสิ่งใดก็จะเลือกแสดงพฤติกรรม และมีความพอใจที่จะทำกิจกรรมนั้น ๆ และพยายามทำให้เกิดผลดีที่สุด
2. ความต้องการจะเป็นแรงกระตุ้นที่จะทำให้กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการนั้น
3. ค่านิยมที่เป็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ เช่น ค่านิยมทางเศรษฐกิจ สังคม ความงาม จริยธรรม วิชาการ เหล่านี้จะเป็นแรงกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมตามค่านิยมนั้น
4. ทศนคติที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็มีผลต่อพฤติกรรมนั้น เช่น ถ้ามีทศนคติที่ดีต่อการทำงานก็จะทำงานด้วยความทุ่มเท
5. ความมุ่งหวังที่ต่างระดับกัน ก็เกิดแรงกระตุ้นที่ต่างระดับกัน คนที่ตั้งระดับความมุ่งหวังไว้สูง จะพยายามมากกว่าผู้ที่ตั้งระดับความพยายามมุ่งหวังไว้ต่ำ
6. การแสดงออกของความต้องการในแต่ละสังคม จะแตกต่างออกไปตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมของตน ยิ่งไปกว่านั้นคนในสังคมเดียวกันยังมีพฤติกรรมในการแสดงความต้องการที่ต่างกันอีกด้วย

7. ความต้องการอย่างเดียวกัน ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันได้ เช่น การแสดงออกของความไม่พอใจ

8. แรงผลักดันที่แตกต่างกัน ทำให้การแสดงออกของพฤติกรรมที่เหมือนกันได้

9. พฤติกรรมอาจสนองความต้องการได้หลาย ๆ ทางและมากกว่าหนึ่งอย่างในเวลาเดียวกัน เช่น ตั้งใจทำงาน เพื่อให้ได้เงินและได้ชื่อเสียงความยกย่องและยอมรับจากผู้อื่น เอกชัย กีสุขพันธ์ : 2538 ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจไว้ว่า การจูงใจ (Motivation) หมายถึง การกระทำทุกวิถีทางที่จะให้พนักงานหรือผู้ปฏิบัติงานเกิดพฤติกรรมในทางที่ต้องการการจูงใจจึงเป็นเสมือนแรงขับภายใน (Internal Drive) ที่จะทำให้บุคคลเกิดพฤติกรรมการทำงานในทางที่ถูกต้องและเป็นไปตามองค์การคาดหวังไว้ ดังนั้นพื้นฐานที่สำคัญของการจูงใจก็คือการสร้างให้เกิดความต้องการ (Needs) ขึ้นก่อน เมื่อคนเกิดความต้องการแล้วก็จะเกิดแรงขับ (Drive) หรือความอยากที่จะกระทำขึ้น จนผลสุดท้ายก็จะเกิดการกระทำหรือพฤติกรรม (Behavior) ตามเป้าหมายที่ต้องการ

ความต้องการ แรงขับ พฤติกรรม เป้าหมาย (Needs) (Drives) (Behavior) (Goals)

เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง (2550 : 336) ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจไว้ว่า การจูงใจ

(Motivation) หมายถึง สภาวะของบุคคลที่ถูกกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมไปยังจุดหมายปลายทาง ความต้องการแรงจูงใจในการทำงานให้เจริญก้าวหน้า การจูงใจมีลักษณะเป็นนามธรรม กล่าวคือเป็นวิธีการที่ชักนำพฤติกรรมผู้อื่นให้ประพฤติปฏิบัติตามวัตถุประสงค์พฤติกรรมของคนจะเกิดขึ้นได้ต้องมีแรงจูงใจ (Motive) เหตุนี้การจูงใจจึงเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับสิ่งเร้าหรือแรงจูงใจ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการจูงใจหมายถึง ความพยายามที่จะชักจูงให้ผู้อื่นแสดงออกหรือปฏิบัติตามต่อสิ่งจูงใจ สิ่งจูงใจอาจมีทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคลนั้น ๆ เองแต่มูลเหตุจูงใจอันสำคัญของบุคคลคือ ความต้องการ (Needs)

จากการที่ได้มีผู้ให้ความหมายของแรงจูงใจไว้หลายทิศทางนี้ พอสรุปได้ว่า แรงจูงใจ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นตัวกระตุ้น ให้บุคคลแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งออกมาอย่างมุ่งมั่น เพื่อการดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่งให้สำเร็จตามที่ต้องการ

มูลเหตุจูงใจในการทำงาน

การทำงานของแต่ละคนย่อมขึ้นอยู่กับมูลเหตุจูงใจที่เป็นแรงกระตุ้นให้คนแต่ละคนทำงาน ผลงานจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ ต่อไปนี้ (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์. ปมก : 120)

1. สิ่งแวดล้อมในการทำงาน เช่น สถานที่ แสงสว่าง กฎระเบียบกฎเกณฑ์ของสถานที่ทำงาน บรรยากาศในการทำงาน เป็นต้น
2. เศรษฐกิจ เป็นผลตอบแทนจากการทำงาน ได้แก่ ค่าจ้าง ค่าแรง ค่าสมนาคุณ โบนัส ค่าตอบแทน รวมทั้งฐานะทางครอบครัว รายจ่ายของครอบครัว ซึ่งมีผลต่อการทำงาน
3. ฐานะทางสังคม เป็นส่วนหนึ่งของงานและสังคม ตำแหน่งงาน หน้าที่ การงานของแต่ละคน ได้รับการยอมรับจากสังคมก็จะทำให้บุคคลนั้นเกิดความภูมิใจ มีความรับผิดชอบมากขึ้น
4. เจตคติต่องาน ความรู้สึกว่างานนั้นเป็นสิ่งที่มีความค่า เป็นการรับผิดชอบต่อสังคมจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนและสังคม นอกจากนี้ความถนัด ความสนใจ ความเอาใจใส่ก็มีผลต่อการทำงานเป็นอย่างมาก

5. ความมีอิสระในการทำงาน ความสามารถที่จะได้รับความรู้ความสามารถได้เต็มที่โดยไม่ต้องมีใครบังคับ มีอิสระในการทำงาน เหล่านี้เป็นมูลเหตุให้คนตั้งใจในการทำงานและมีความสุขในการทำงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.งานวิจัยในประเทศ

เกรียงไกร บุญโสภณ (2550 :50) ได้ศึกษา แนวทางการพัฒนาการพัฒนาล้างแฉวมกรณีสึกษาสวนรุกขชาติน้ำผุดทัพลาว อำเภอดอนสาร จังหวัดชัยภูมิ พบว่า 1. คุณลักษณะส่วนบุคคลเป็นเพศชายมากที่สุด อายุอยู่ระหว่าง 36 - 45 ปีมากที่สุดร้อยละ 68.3 ระดับการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด ร้อยละ 71.3 อาชีพเกษตรกรมากที่สุด ร้อยละ 49.3 สถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกันร้อยละ 75.0 สถานภาพในการจัดการล้างแฉวมและผู้เกี่ยวข้องคือประชาชนมากที่สุด ร้อยละ 62.9 ความรู้เกี่ยวกับการจัดการล้างแฉวมด้านการสงวนทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนใหญ่ในประเด็นทรัพยากรธรรมชาติบางประเภทที่กำลังจะสูญพันธุ์ต้องสงวนไว้ ร้อยละ 99.5 ด้านการอนุรักษ์ในการอนุรักษ์ส่วนใหญ่ต้องยึดหลักอนุรักษ์วิทยาและสังคมวิทยา ร้อยละ 96.8 ด้านการพัฒนาส่วนใหญ่ คือผลกระทบต่อทรัพยากร หากหลีกเลี่ยงไม่ได้ต้องให้เกิดน้อยที่สุดไม่เป็นพิษ เป็นภัยต่อล้างแฉวมมากที่สุด ร้อยละ 99.5 ด้านการใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่คือการจะนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ต้องคำนึงถึงประโยชน์ของสังคม ร้อยละ 89.9 2. สภาพปัญหาในการจัดการล้างแฉวมโดยรวม ด้านล้างแฉวมและด้านประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ในส่วนของด้านล้างแฉวม พบว่า ผู้เกี่ยวข้องขาดสำนึกในการอนุรักษ์ล้างแฉวมและการจัดเก็บขยะอยู่ในระดับมาก ด้านการประชาสัมพันธ์ พบว่า ขาดการมีส่วนร่วมรณรงค์ไม่ให้มีการตัดไม้ทำลายป่าระบบนิเวศตามสายสวนรุกขชาติน้ำผุดทัพลาว จากการอภิปรายรายบุคคลและอภิปรายกลุ่มสรุปได้ว่าปัญหาการขาดจิตสำนึกในการจัดการล้างแฉวมมากที่สุด ปัญหาการจัดเก็บขยะ ขาดการมีส่วนร่วมการรักษาความสะอาดและไม่มีกฎระเบียบขาดการประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์ล้างแฉวมแนะนำสถานที่ไม่มีศูนย์การประชาสัมพันธ์ในการจัดการล้างแฉวมและการมีส่วนร่วมในการจัดการล้างแฉวมน้อยมาก 3. แนวทางในการพัฒนาการจัดการล้างแฉวม คือ การให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการล้างแฉวม ควรให้องค์การบริหารส่วนตำบลเสนอสร้างร้านค้าให้ใหม่มีมาตรฐานควรกรจัดการทำป้ายบอกชื่อพันธุ์ไม้และสรรพคุณพันธุ์ไม้และควรสร้างเครือข่ายเพื่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากการอภิปรายรายบุคคลและอภิปรายกลุ่มสรุปได้ว่าแนวทางการพัฒนาการจัดการล้างแฉวมโดยมีการสร้างเครือข่าย ควรจัดเส้นเพื่อเดินชมธรรมชาติ และการปรับภูมิทัศน์ การรักษาความสะอาด ควรมีศูนย์ประสานงานขนาดเล็กในบริเวณศาลเจ้าพ่อน้ำผุดทัพลาว มีการให้ความรู้เจ้าหน้าที่ ชาวบ้าน ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวให้มีส่วนร่วมในการจัดการล้างแฉวม ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การวิเคราะห์การแปรปรวนพบว่า ระดับการศึกษา ความรู้เกี่ยวกับการจัดการล้างแฉวม และสภาพปัญหาในการจัดการล้างแฉวม สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ คือ ผลต่อแนวทางในการพัฒนาในการจัดการล้างแฉวมแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 อาชีพและสถานภาพในการจัดการล้างแฉวมแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

นายศุภวัฒน์ เพชรวงค์ (2550 : 59) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุม ไฟฟ้า อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า 1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการรวบรวมไฟฟ้าใน ภาพรวมอยู่ที่ 3 ด้าน คือ ด้านการคิดการตัดสินใจ ด้านการดำเนินกิจกรรม ด้านการติดตาม ประเมินผล อยู่ในระดับน้อย 2. ประชาสัมพันธ์มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการควบคุม ไฟฟ้า 3 ด้าน คือ ด้านการคิดการตัดสินใจ ด้านการติดตามประเมินผล ไม่แตกต่างกัน 3. ประชาชนที่ รับข่าวสารจากแหล่งรับรู้แต่ละแหล่ง ที่แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการควบคุมไฟฟ้าทั้ง 3 ด้าน คือ ด้าน การคิดการตัดสินใจ ด้านการติดตามประเมินผลส่วนใหญ่ไม่แตกต่างกัน ส่วนการรับรู้ข่าวสารจากหอ กระจายข่าวที่ต่างกันจะมีส่วนร่วมในการควบคุมไฟฟ้าด้านการคิดการตัดสินใจ ด้านการติดตาม ประเมินผลแตกต่างกัน การรับรู้ข่าวสารจากเพื่อนบ้านที่ต่างกันจะมีส่วนร่วมในการควบคุมไฟฟ้า ด้านการคิดการตัดสินใจแตกต่างกัน และรับรู้ข่าวสารจากสมาชิกในบ้านที่ต่างกันจะมีส่วนร่วมใน การควบคุมไฟฟ้าด้านการติดตามประเมินผลแตกต่างกัน การรับรู้ข่าวสารจากอาสาสมัครในหมู่บ้านที่ ต่างกันจะมีส่วนร่วมในการควบคุมไฟฟ้าด้านการคิดการตัดสินใจ และด้านการติดตามประเมินผล ต่างกัน และการรับรู้ข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต่างกันจะมีส่วนร่วมในการควบคุมไฟฟ้าและ การตัดสินใจ และด้านการติดตามและประเมินผลที่ต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4. ประชาชนที่มีความรู้เรื่องไฟฟ้าแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการควบคุมไฟฟ้ามีส่วนร่วมในการควบคุม ไฟฟ้าทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการคิดการตัดสินใจ ด้านการดำเนินกิจกรรม ด้านการติดตามประเมินผลไม่ ต่างกัน 5. ปัญหา อุปสรรค ที่ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าร่วมในการควบคุมไฟฟ้าได้ ส่วนใหญ่ เนื่องจากมีภาระในการประกอบอาชีพ กลุ่มองค์กรในหมู่บ้านที่ต้องการให้มีบทบาทส่วนร่วมในการ ควบคุมไฟฟ้า คือ คณะกรรมการหมู่บ้าน และมีความคิดเห็นว่าประชาชนสามารถมีส่วนร่วมใน การควบคุมไฟฟ้าได้โดยคนในประชาชนช่วยกันดูแล รักษา ป้องกัน และดับไฟไปเอง

วิชโรบล ยืนสุข (2557 : 80) ได้ศึกษา แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สวนรุกขชาติน้ำ ผุดที่พลาว อำเภอกอนสาร จังหวัด พบว่า การวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($X = 3.56$) นักท่องเที่ยว และนักที่สนใจชาวไทย มีความคิดเห็นว่า ปัจจัยโครงสร้างพื้นฐาน ($X = 3.91$) ปัจจัยแรงจูงใจ ($X = 3.72$) และปัจจัยทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ($X = 3.58$) ปัจจัยการรับสาร ($X = 3.10$) แม้ว่าสวนรุกขชาติน้ำผุดที่พลาวจะมีความน่าสนใจและมีความพร้อมในการต้อนรับ นักท่องเที่ยวแต่ส่วนมาก นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักเรียน นักศึกษาและคนใน พื้นที่เป็นเท่านั้น ดังนั้น ควรทำการประชาสัมพันธ์สวนรุกขชาติน้ำผุดที่พลาวให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น โดยการประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อหลากหลายรูปแบบเพื่อความเหมาะสมกับกลุ่มนักท่องเที่ยวและเพิ่ม กิจกรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสวนรุกขชาติ น้ำผุดที่พลาว อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ควรพัฒนาปัจจัยการรับสารโดยการประชาสัมพันธ์การ ท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ รวมไปถึงโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรม ที่พักแรม และ ทรัพยากรการท่องเที่ยวของสวนรุกขชาติน้ำผุดที่พลาว อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิให้มีความ น่าสนใจ โดยมีความร่วมมือระหว่าง ภาครัฐ ชุมชน และนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์และแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

สุจิตรา ศรีจันทร์ (2555 : 81) ได้ศึกษา การกำหนดแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้ อย่างมีส่วนร่วม : กรณีศึกษา สวนรุกขชาติคูเมือง จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า อายุเฉลี่ยของราษฎรคือ 50 ปี ประมาณร้อยละ 47 สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 63 ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม รายได้รวมของครัวเรือน เฉลี่ยประมาณ 116,806 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 6 ไร่ ภูมิสำเนาส่วนใหญ่ ร้อยละ 94 เกิดที่หมู่บ้านนี้ ร้อยละ 72 ไม่เคยเป็นสมาชิกกลุ่มในสังคม ร้อยละ 66 ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมของสังคม ร้อยละ 94 ไม่เคยได้ฝึกอบรม มีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้อยู่ในระดับมาก ส่วนใหญ่ (ร้อยละ87) ใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในการพักผ่อนหย่อนใจ ส่วนใหญ่ (ร้อยละ89) มีความต้องการแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้และส่วนใหญ่ (ร้อยละ89) มีการยอมรับแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสถิติ ระหว่าง ข้อมูลประชากร สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมโดยใช้สถิติไคร้แควร์ กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของราษฎร ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ภูมิสำเนา ขนาดพื้นที่ถือครอง และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

วิจัยต่างประเทศ

Stewart (2002 : 103) ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การจัดการป่ากรณศึกษา ป่าตัวอย่างในประเทศจีน การจัดการป่าแบบผสมผสานให้เป็นระบบในทางปฏิบัติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสังคม ทั้งการมีส่วนร่วม การสำรวจการใช้ป่าในการเพาะปลูก 354 ไร่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์ งานวิจัยพบว่า การจัดการป่าไม้ส่วนใหญ่เน้นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสังคมและเข้าใจแนวนโยบายร่วมกันในการจัดการป่าสาธารณรัฐจีน อยู่ในระดับมาก การจัดการป่าแบบผสมผสานในสาธารณรัฐจีนประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมากนั่นคือ การเพาะปลูกพืชเพื่อเป็นอาหารและปลูกต้นไม้ขึ้นทดแทน

Mac and John (2003 : 8) ศึกษาเกี่ยวกับการประเมินและการเปรียบเทียบของ การวางแผนการจัดการป่าในออนตาริโอ ความซับซ้อนของป่า และการเจริญเติบโตของสิ่งมีชีวิตที่ต้อง มีการวางแผนการจัดการป่าให้มีประสิทธิภาพ และต้องหาเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพมาใช้ใน การจัดการป่าในออนตาริโอ การวิจัยพบว่า 1) ในการจัดการป่าที่ถูกต้องผู้ที่มีบทบาทที่สุดคือผู้รักษา ป่า และที่ต้องการการจัด การวางแผนออกแบบ และนำยุทธศาสตร์ต่าง ๆ มาปรับใช้ให้เข้ากับระบบป่า 2) ป่าในการจัดการป่า จะต้องมีการบริหาร ขั้นตอนที่ชัดเจนเป็นอย่างมาก เพราะการวางแผนที่ดีถือว่าประสบความสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ พบว่ามีการศึกษา เกี่ยวกับป่าชุมชนในเรื่อง เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน การจัดการป่าสาธารณะของชุมชน ด้านการใช้ ประโยชน์จากป่า ด้านการประสานงานระหว่างองค์กรในชุมชนกับหน่วยงานภายนอก ด้านการกระจายอำนาจส่วนท้องถิ่น ความสัมพันธ์ของชุมชน การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การจัดการป่าชุมชน การอนุรักษ์และบำรุงรักษาป่า การรับรู้ข่าวสารการอนุรักษ์ การเฝ้าตระเวน รักษาป่า การตรวจตราซ่อมแซมป่าเสื่อมโทรม การทำแนวกันไฟ การจัดทำแผนดูแลรักษาป่า ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการป่าชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน หน่วยงานของรัฐ และการจัดการป่าแบบผสมผสาน ซึ่งผลการวิจัยโดยทั่วไปพบว่า ยังไม่มีการพัฒนาการจัดการป่าชุมชนได้ ถูกต้องตามหลักการเท่าที่ควร ดังนั้นการพัฒนาแนวทางการพัฒนาการจัดการป่าชุมชนขององค์กร บริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี จึงทำให้ผู้วิจัยได้กรอบ

แนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ที่ประกอบไปด้วยเนื้อหาในการศึกษา 5 ด้าน คือ ด้านการจัดทำแผน ด้านมาตรการในการบำรุงรักษา ด้านการควบคุมการใช้ประโยชน์ ด้านการประชาสัมพันธ์ และด้านการประเมินผล

Kichen, Marsden and Milbome (2006 : 77) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทฤษฎีใหม่และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งกล่าวถึงทิศทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาเป็นหลัก แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการไม่เอาใจใส่กับธรรมชาติทั้งทฤษฎีใหม่และการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทฤษฎีใหม่เน้นด้านเศรษฐกิจ สังคม ในสภาพแวดล้อมของสังคมเมือง ซึ่งมีการกล่าวข้อบกพร่องและความต้องการทฤษฎีใหม่ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และจากการศึกษาป่าไม้เขตอุตสาหกรรมซึ่งเป็นการปฏิบัติในรูปของโครงการป่าไม้ชุมชนเพื่อเตรียมการตามแนวคิดทฤษฎีใหม่ระหว่างเศรษฐกิจกับสังคม และข้อมูลเชิงประจักษ์มาบูรณาการให้เกิดประโยชน์ในการใช้ป่ามากที่สุด โดยสรุปความสัมพันธ์ของป่าไม้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เข้ากันอย่างชัดเจนของทฤษฎีใหม่กับการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติการลงทุนที่ชุมชนจะได้รับให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

Ryan (2006 : 77) ได้ศึกษาการวิเคราะห์การนำไปปฏิบัติของป่าชุมชนในรัฐบริติชโคลัมเบีย ประเทศแคนาดา พบว่าป่าชุมชนถูกมองว่าเป็นทางเลือกอย่างหนึ่งเพิ่มมากขึ้นแทนป่าอุตสาหกรรม สำหรับศักยภาพของพื้นที่ ๆ กันว่าจะเป็นการบรรเทาความขัดแย้งในการจัดการและการวางแผนทรัพยากรป่า ในทางทฤษฎีแล้ว กลยุทธ์ฐานชุมชนเป็นความพยายามที่จะประเมินคุณค่าท้องถิ่น เป็นการให้ผลประโยชน์แก่ท้องถิ่นและเป็นการดำเนินการจัดการทรัพยากรที่แตกต่างไปจากกลยุทธ์ที่ทำกันคือ บน-ล่าง ตัวอย่างของความคิดริเริ่มที่มีการปฏิบัติกันในประเทศแคนาดาเกี่ยวกับป่าไม้ชุมชนพบว่า เป็นแหล่งที่มีข้อจำกัดอย่างมาก การวิจัยนี้ได้ใช้การออกแบบการวิจัยหลายกรณีศึกษา เพื่อตรวจสอบการกระตุ้นและความท้าทายที่จะนำไปชุมชนไปปฏิบัติใน บริติช โคลัมเบียประเทศแคนาดา มีการสังเกตจากกรณีศึกษา 4 กรณี (เกาะ denman, malcolm, cortes และ creston) เพื่อที่จะพิจารณาการนำไปปฏิบัติในฐานะเป็นขบวนการที่ต่อเนื่องและเป็นพลวัต มีการเยี่ยมภาคสนามและการสัมภาษณ์แบบถึงโครงสร้างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับป่าชุมชนในเดือนมิถุนายน 2005 บนพื้นฐานของการสังเคราะห์ผลการวิจัยการจัดการทรัพยากรและนำไปปฏิบัติฐานชุมชนการวิเคราะห์มีการใช้กลยุทธ์ระบบเพื่อหา/ระบุความท้าทายต่าง ๆ ณ ระดับทั่วไปหลายอย่างและระดับชั่วคราว เพื่อตรวจสอบความซับซ้อนของปฏิกิริยาทั่วขอบเขต/ระดับต่าง ๆ

Rossi (2007 : 77 - 78) ได้ศึกษาผลกระทบด้านเศรษฐกิจสังคมของการจัดการป่าชุมชนในชนบทของอินเดีย พบว่า งานวิจัยนี้เป็นการให้การวิเคราะห์เศรษฐกิจและสถาบันของ JFM (Joint Forest Management) ดังที่มีการปฏิบัติใน Andhra Pradesh ประเทศอินเดีย JFM คือแบบแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนึ่งที่มีประโยชน์ในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการปกป้องและจัดการทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่น โดยแก่นสารแล้ว JFM คือกรอบงานสถาบันอย่างหนึ่งที่กรมป่าไม้ของรัฐทำงานร่วมกับชุมชนต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่เพื่อฟื้นฟูป่าที่เสื่อมโทรมกลับคืนสู่ป่าที่มีประสิทธิผลและยั่งยืน เป้าหมายอีกอย่างของโครงการนี้คือเพื่อเพิ่มรายได้ของผู้เข้าร่วมชาวชนบทและเป็นการให้การกระจายผลประโยชน์ของโครงการเท่า ๆ กันสู่ชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ในปี 1992 เมือง Andhra Pradesh ได้ออกกฎหมายให้มีการปฏิบัติ JFM กฎเหล่านี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขในปี 2002

เพื่อให้อำนาจแก่ CFM (คณะกรรมการจัดการป่าชุมชน) เป็นการให้อำนาจแก่ชุมชนท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้นในกระบวนการการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการป่าข้อมูลเบื้องต้นเก็บมาจาก 3 พื้นที่ของ Andhra Pradesh ได้ใช้เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบระดับชุมชนที่โครงการจัดการป่าไม้นี้มีผลต่อตัวชี้ต่าง ๆ คือ สถานะดีทางเศรษฐกิจความไม่เสมอภาคและความยากจน เมื่อจำกัดจุดมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่หมู่บ้านต่างก็พึ่งพาป่ามากขึ้นผลชี้ว่าโครงการบรรลุหนึ่งในวัตถุประสงค์คือ เพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่คนจนที่พึ่งพาป่าสถาบัน CFM ของ Andhra Pradesh มีการประเมินโดยใช้หลักการออกแบบที่ว่า Ostrom มีการระบุในฐานะเป็นสถาบันที่สำคัญสู่ความสำคัญนั้นคือแหล่งทั่วไปที่ยาวนานสำหรับแบบแผนการจัดการทรัพยากร เมื่อคำนึงถึงเป็นกลุ่มแล้วหลักการการออกแบบทั้งหมดพบอยู่ในกฎหมายของรัฐและ ณ ระดับชุมชน (ในระดับที่ต่างกัน) อย่างไรก็ตามสถาบัน CFM บางสถาบันมีการกำหนดโดยรัฐเป็นการสะท้อนเพียงทั่ว ๆ ไปของหลักการเหล่านี้ ขณะนี้สถาบันต่าง ๆ ที่ปฏิบัติโดยชุมชนต่าง ๆ มักไม่สมบูรณ์หรือไม่ก็ยังขาดแคลนไม่เพียงพอสัมพันธ์ภาพของนโยบายและข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษานี้สามารถใช้ได้โดยตรงกับโครงการ CFM ของ Andhra Pradesh การศึกษานี้ยังเป็นการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศจะเห็นว่า ประชาชนและองค์กรให้ความสำคัญ เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ ในการเข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการประเทศ และท้องถิ่น ทั้งในเรื่องบทบาทในด้าน การอนุรักษ์ การส่งเสริมบูรณะฟื้นฟู รวมถึงการจัดทำแผนพัฒนาตำบลในการบำรุงดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ และจัดสรรงบประมาณสนับสนุน

พื้นที่ทำการศึกษาวิจัย

สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภณ) อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าโสภณ ตั้งอยู่ที่ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง และตำบลบ้านฝ้อ อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น เนื้อที่ 377 ไร่ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืชได้รับงบประมาณภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง 2555 โครงการพัฒนาสวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติ เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ในพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพฤกษศาสตร์ และเป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการตลอดจนการบริการและถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการด้านพฤกษศาสตร์ แก่ประชาชน ผู้สนใจ นิสิตนักศึกษาทั่วไป เป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชที่มีค่าหายาก และใกล้สูญพันธุ์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนทางธรรมชาติแบบยั่งยืนของชุมชน และเพื่อสร้างและส่งเสริมให้ประชาชนทั่วไป มีจิตสำนึกรักและหวงแหนป่าไม้ ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติอันมีคุณค่าอย่างยิ่งของชาติ ให้อ่านวยประโยชน์โดยตรงแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง ประกอบกับลักษณะภูมิประเทศและอาณาบริเวณที่ตั้งของสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภณ) มีทิวทัศน์ที่สวยงามสามารถมองเห็นอ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ เทือกเขาอุทยานแห่งชาติน้ำพอง อุทยานแห่งชาติภูเวียง ภูส้าเกา ภูเม็ง อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวแหล่งโบราณคดีภาพเขียนสีที่ถ้ำลายมือ 3 (ฝ่ามือแดง) เหมาะสำหรับเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและเป็นสถานที่สำหรับศึกษาทางธรรมชาติและนิเวศวิทยาป่าไม้

วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ ในการปฏิบัติงาน

วิทยาลัย เป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาวิจัย อนุรักษ์พันธุกรรมพืช ให้บริการและถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการด้านพฤกษศาสตร์ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนทางธรรมชาติ ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

พันธกิจ

1. ศึกษาวิจัย รวบรวมข้อมูลทางวิชาการตลอดจนการบริการและถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการด้านพฤกษศาสตร์และพันธุ์ไม้
2. ส่งเสริมการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชที่มีค่าหายาก และใกล้สูญพันธุ์ รวบรวมพันธุ์ไม้เพื่อการเรียนรู้และความหลากหลายเพิ่มเติม
3. ส่งเสริมการเข้ามาเรียนรู้ด้านพฤกษศาสตร์และพันธุ์ไม้ และกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้
4. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก แหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้ ให้มีความสวยงาม สะดวก สะอาด ปลอดภัย
5. พัฒนาเสริมสร้างบุคลากรเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

กลยุทธ์

1. เก็บรวบรวมข้อมูลทางวิชาการด้านพฤกษศาสตร์และพันธุ์ไม้
2. ปลูกและอนุรักษ์พันธุกรรมพืชที่มีค่าหายากและใกล้สูญพันธุ์ รวมทั้งเพิ่มชนิดพันธุ์ไม้เพื่อการเรียนรู้ และความหลากหลาย
3. ประชาสัมพันธ์ แก่ชุมชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา ประชาชน หน่วยงานทั่วไป ให้เข้ามาเรียนรู้ด้านพฤกษศาสตร์และพันธุ์ไม้ และจัดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้
4. เร่งรัด ดูแลบำรุงรักษา จัดทำปรับปรุง และพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก แหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้ ให้มีความสวยงาม สะดวก สะอาด ปลอดภัย ตลอดจนจนบุคลากร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพฤกษศาสตร์ และเป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการตลอดจนการบริการและถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการด้านพฤกษศาสตร์ แก่ประชาชน ผู้สนใจ นิสิตนักศึกษาทั่วไป
2. เพื่อเป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุกรรมพืชที่มีค่าหายาก และใกล้สูญพันธุ์
3. เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนทางธรรมชาติแบบยั่งยืนของชุมชน
4. เพื่อสร้างและส่งเสริมให้ประชาชนทั่วไปมีจิตสำนึกรักและหวงแหนป่าไม้ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติอันมีคุณประโยชน์อย่างยิ่งของชาติให้อำนวยประโยชน์โดยตรงแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง

เป้าหมายการดำเนินงาน

1. ส่วนรุกขชาติกลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพฤกษศาสตร์ และเป็นแหล่งข้อมูลทางวิชาการตลอดจนการ บริการและถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการด้านพฤกษศาสตร์ แก่ประชาชนผู้สนใจ นิสิตนักศึกษาทั่วไป
2. มีชนิดพันธุ์ไม้เพื่อการเรียนรู้ และความหลากหลาย รวมทั้งอนุรักษ์พันธุกรรมพืชที่มีค่าหายากและใกล้สูญพันธุ์ เพิ่มขึ้น

3. จำนวนผู้เข้ามาใช้บริการบริการความรู้ทางวิชาการด้านพฤกษศาสตร์ และท่องเที่ยวพักผ่อนทางธรรมชาติ เพิ่มมากขึ้น

4. ผู้มารับบริการ ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ ได้รับความสะดวก สบาย ปลอดภัย มีความพึงพอใจในการรับบริการ

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไป เป็นเทือกเขาหินทรายสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 230-320 เมตร ความลาดเอียงจากด้านทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ ชนิดดินเป็นดินร่วนปนทราย อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลและชี ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 3A และ 4B

สภาพป่า

สภาพป่าเป็นป่าเต็งรัง ชนิดไม้ที่พบได้แก่ ประดู่ มะค่าแต้ ตะแบก เต็ง รัง เหียง พลวง รัก ช้างนำว กรวยป่า ยางโอน นามแห่ง ฯลฯ ชนิดพันธุ์ไม้ที่พบในป่าธรรมชาติในเบื้องต้นพบประมาณ 59 ชนิด ชนิดพันธุ์ไม้ที่ปลูกภายในสวน มีจำนวน 254 ชนิด

สภาพดิน

ชนิดดินเป็นดินร่วนปนทราย อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลและชี ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 3A และ 4B

สภาพอากาศ

สภาพภูมิอากาศของสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) จัดอยู่ในประเภทฝนเมือง - ร้อนเฉพาะฤดู กล่าวคือ มีฝนตกชุกอยู่ในช่วงหนึ่งในรอบปีสลับกับช่วงแล้งอย่างเห็นได้ชัด อากาศร้อนชื้นและอุณหภูมิค่อนข้างสูงตลอดปี โดยอุณหภูมิเฉลี่ยทุกๆ เดือนสูงกว่า 28 องศาเซลเซียส ฤดูกาล แบ่งออกเป็น 3 ฤดู ดังนี้

1. ฤดูฝน เริ่มประมาณเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม โดยจะมีฝนตกชุกในช่วงเดือนสิงหาคม ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่อปี ประมาณ 1,100 มิลลิเมตร

2. ฤดูหนาว เริ่มประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม เป็นช่วงที่ความกดอากาศสูงจากตอนบนของประเทศจีนแผ่ลงมาปกคลุม ทำให้ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งพัดพาความหนาวเย็นและแห้งแล้งมาจากประเทศจีน มีอิทธิพลทำให้อุณหภูมิลดลงและอากาศค่อนข้างแห้ง ในช่วงฤดูหนาวมีอุณหภูมิเฉลี่ย ประมาณ 24 องศาเซลเซียส

3. ฤดูร้อน เริ่มประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม เป็นช่วงเปลี่ยนฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ โดยจะร้อนมากที่สุดในเดือนเมษายน อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด ประมาณ 38 องศาเซลเซียส

อาณาเขตพื้นที่ แผนผังสวนรุกขชาติ และข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของชุมชนโดยรอบ

สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ตั้งอยู่บนลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาหินทราย ความลาดเอียงจากทางด้านทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ ความสูงของพื้นที่จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 230-320 เมตร ชนิดดินเป็นดินร่วนปนทราย ชนิดหินเป็นหินทราย อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลและชี ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 12 กรกฎาคม 2531 อยู่ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 3A และ 4B สภาพป่า เป็นป่าเต็งรัง มีไม้ยืนต้นที่มี ขนาดใหญ่เหลืออยู่น้อย ประกอบด้วยพรรณไม้ เช่น ประดู่ มะค่าแต้ ตะแบก เต็ง รัง เหียง พลวง รัก เป็นต้น

มีอาณาเขตดังต่อไปนี้

- ทิศเหนือ จด อุทยานแห่งชาติน้ำพอง
- ทิศตะวันออก จด บ้านปากช่อง
- ทิศใต้ จด ป่าสงวนแห่งชาติป่าโสภคเต้
- ทิศตะวันตก จด บ้านผือ

ภาพที่ 2.1 แผนที่แสดงพื้นที่สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคเต้)

การเดินทาง / แผนที่

สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) อยู่ห่างจากจังหวัดขอนแก่นไปทางทิศตะวันตก ระยะทางประมาณ 42 กิโลเมตร

การเดินทางจากจังหวัดขอนแก่น ไปตามถนนมะลิวัลย์ เส้นทางไปอำเภอชุมแพ ถึงป้อมตำรวจทางหลวงคอนโมง เลี้ยวขวาไปหมู่บ้านหนองผือ แล้วเลี้ยวขวาตามเส้นทางบ้านหนองผือ – บ้านปากช่อง ระยะทาง 2 กิโลเมตร ถึงสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) รวมระยะทางประมาณ 42 กิโลเมตร

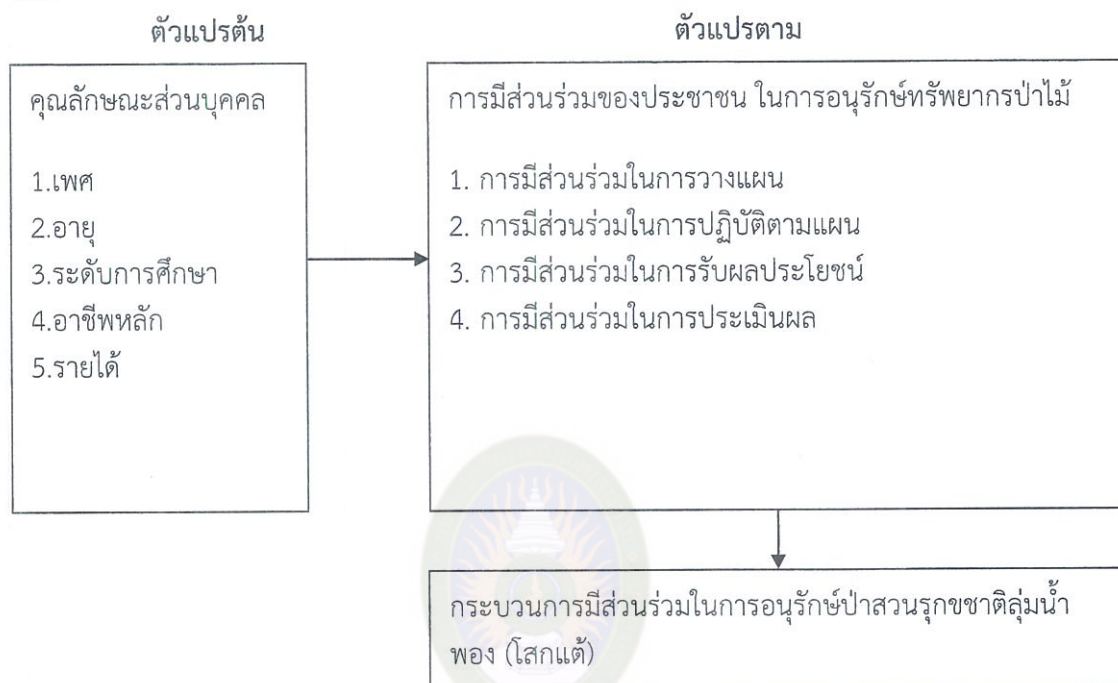

ภาพที่ 2.2 สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้ศึกษาวิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดของการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ภาพที่ 2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต่) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาบริบทสภาพพื้นที่ และ ศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในเขตสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต่) ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยมีวิธีการในการดำเนินงานวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่

1. บ้านปากช่อง หมู่ที่ 5 ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมี จำนวนครัวเรือน 101 ครัวเรือน
2. บ้านหนองผือ หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านผือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมี จำนวนครัวเรือน 151 ครัวเรือน
3. บ้านหนองผือ หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านผือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมี จำนวนครัวเรือน 127 ครัวเรือน
4. บ้านผือพัฒนา หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านผือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมี จำนวนครัวเรือน 70 ครัวเรือน

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนประชากรทั้งหมด 449 ครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้จากการสุ่มตัวอย่างจากประชากรในระดับครัวเรือน เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากร ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการคำนวณจำนวนกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มประชากรทั้งหมด โดยใช้สูตร ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ซึ่งได้กำหนดให้มีค่าความคลาดเคลื่อน ของการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.05 (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. 2542) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

N = ขนาดประชากร

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

E = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ระดับ 0.05

$$n = \frac{449}{1+449(0.05)^2}$$

$$n = 211.54$$

$$n = 212$$

จากการคำนวณดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างที่ต้องทำการวิจัยในครั้งนี้จึงมีจำนวน 211.54 ตัวอย่าง แต่เพื่อให้มีการกระจายของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจึงมีการกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 212 ตัวอย่าง ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 จำนวนครัวเรือนและกลุ่มตัวอย่าง ตำบลบ้านฝ้อ อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	ครัวเรือน	กลุ่มตัวอย่าง	ชื่อกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน
บ้านปากช่อง	5	101	47	นายคำปาน ปัสเสน
บ้านหนองฝ้อ	6	152	71	นายทองใบ เหล่าพร
บ้านหนองฝ้อ	7	131	60	นายวรกร เครือมา
บ้านฝ้อพัฒนา	9	72	34	นางรจนา ชาธรรมมา
รวมทั้งสิ้น	4	449	212	

ที่มา : ฐานข้อมูลประชากรตำบลบ้านฝ้อและฐานข้อมูลประชากรตำบลโคกงาม ปี พ.ศ. 2558

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม โดยการอ้างอิงจากแบบสอบถามของนายสุรยุทธ หลิมตระกูล (2544) ซึ่งลักษณะของแบบสอบถามสามารถแบ่งเป็น 3 ส่วนดังนี้

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง
- ส่วนที่ 2 แบบวัดการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
- ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกชชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่)

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ รวมถึงเอกสารต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สวนรุกชชาติ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดเนื้อหาและรูปแบบของแบบสอบถาม โดยให้ความสำคัญครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะศึกษาตามที่กำหนดไว้อย่างครบถ้วน แล้วจึงดำเนินการขั้นตอนต่อไปดังนี้

1. จัดทำแบบสอบถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยอยู่บนกรอบแนวคิดในการวิจัย และขอบเขตการวิจัย และมีแนวคำถามที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเรียบร้อยแล้วไปปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อปรับปรุงเนื้อหาให้ถูกต้องเหมาะสม

3. แบบสอบถามที่ปรับปรุงจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว นำไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีจำนวน 3 ท่าน คือ

1) อาจารย์นฤมล กางเกตุ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

2) อาจารย์ดิษยพงษ์ ทกสุวรรณ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

3) อาจารย์พิชญ์ทิพา สุวรรณศรี อาจารย์ประจำสาขาวิชาสถิติประยุกต์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

เพื่อทำการตรวจสอบความชัดเจนถูกต้อง ความเที่ยงตรง รวมถึงความครอบคลุมในเนื้อหาที่ต้องการศึกษา และทำการแก้ไขปรับปรุงให้เป็นเครื่องมือที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

4. นำแบบสอบถามที่ได้รับการแก้ไขปรับปรุงแล้ว ไปทดสอบใช้ (Try – Out) กับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง คือ ชุมชนบ้านง่า ตำบลบ้านง่า อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีพื้นที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับตำบลบ้านผือ อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น และมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ในรูปแบบเดียวกัน จำนวนทั้งสิ้น 30 ชุด

5. จัดพิมพ์ฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้เก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ขั้นตอนดำเนินการ

นำหนังสือจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เพื่อขอความร่วมมือจากกำนันและผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 5 ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น และหมู่ที่ 6 7 และ 9 ตำบลบ้านฝ้อ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่นในการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูล

2. ขั้นตอนเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล โดยการจัดส่งแบบสอบถามจำนวน 212 ชุด ถึงครัวเรือนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสุ่มไว้จนครบตามจำนวนตัวอย่างที่ต้องการ โดยขอความร่วมมือจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในเขต ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง และ ตำบลบ้านฝ้อ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยเก็บรวบรวมแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจนครบ พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของการตอบแบบสอบถาม

3. ระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้มีระยะเวลาในการดำเนินการตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2558 – พฤษภาคม พ.ศ. 2559

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ตอนที่ 1 คุณลักษณะส่วนบุคคล โดยการหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ

ตอนที่ 2 วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชน ในเขตสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภณตัด) ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้ t-test (Independent Samples) มีระดับการวัดเป็นแบบประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งสามารถแบ่งเป็นระดับได้ดังนี้

เกณฑ์การให้คะแนน

ระดับ	ข้อความเชิงบวก	ข้อความเชิงลบ
มาก	3 คะแนน	1 คะแนน
ปานกลาง	2 คะแนน	2 คะแนน
น้อย	1 คะแนน	3 คะแนน

เกณฑ์การแปลความหมาย

คะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมาย
2.34 – 3.00	มีส่วนร่วมในระดับมาก
1.67 – 2.33	มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง
1.00 – 1.66	มีส่วนร่วมในระดับน้อย

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ของประชาชนตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง และ ตำบลบ้านผือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มในหมู่บ้านต่างกัน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. สถิติพื้นฐาน
  - 1.1 ค่าความถี่
  - 1.2 ร้อยละ
  - 1.3 คะแนนเฉลี่ย
  - 1.4 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมุติฐาน
  - 2.1 t - test (Independent Samples)
  - 2.2 F - test (One-Way ANOVA)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ลำดับขั้นในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

n	แทน	จำนวนของกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{x}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t	แทน	สถิติทดสอบที่ได้จากการคำนวณด้วยวิธีการทดสอบค่า t
F	แทน	สถิติทดสอบที่ได้จากการคำนวณด้วยวิธีการทดสอบค่า F
p	แทน	ค่าความน่าจะเป็นที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญทางสถิติ

ลำดับขั้นในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

- ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง
- ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ระดับความสำคัญของปัจจัยการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตามความคิดเห็นของประชาชน
- ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน
- ตอนที่ 4 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยระดับความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น มีการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ตาราง 4.1 จำนวนและร้อยละของลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง (n = 100)	ความถี่	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	92	43.4
หญิง	120	56.6
รวม	212	100
อายุ		
20-29 ปี	17	8.0
30-39 ปี	33	15.6
40-49 ปี	69	32.5
50-59 ปี	53	25.0
60 ปีขึ้นไป	40	18.9
รวม	212	100
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	141	66.5
มัธยมศึกษา	54	25.5
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า (ประกาศนียบัตร, ปวท., ปวส.)	7	3.3
ปริญญาตรี	10	4.7
สูงกว่าปริญญาตรี	0	0
รวม	212	100
อาชีพหลัก		
เกษตรกร	132	62.3
ค้าขาย	20	9.4
รับราชการ	11	5.2
รับจ้าง	33	15.6
อื่น ๆ	16	7.5
รวม	212	100

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง (n = 100)	ความถี่	ร้อยละ
สถานะ		
โสด	27	12.7
สมรส	174	82.1
หย่าร้าง	3	1.4
ม่าย	8	3.8
รวม	212	100
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ไม่เกิน 5,000 บาท	119	56.1
5,001 – 10,000 บาท	65	30.7
10,001 – 15,000 บาท	12	5.7
15,001 บาทขึ้นไป	16	7.5
รวม	212	100
สถานภาพทางสังคม		
พระสงฆ์	2	9
สมาชิก อบต.	6	2.8
ครู, อาจารย์	5	2.4
กำนัน	0	0
แพทย์ประจำตำบล	0	0
ผู้ใหญ่บ้าน	5	2.4
หัวหน้ากลุ่มแม่บ้าน	2	9
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	6	2.8
อื่น ๆ	186	87.7
รวม	212	100

จากตาราง 4.1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 56.6) มีอายุ 40 - 49 ปี (ร้อยละ 32.5) ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา (ร้อยละ 66.5) ประกอบอาชีพเกษตรกร (ร้อยละ 62.3) สถานะสมรส (ร้อยละ 82.1) รายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท (ร้อยละ 56.1) และ สถานภาพทางสังคม เป็นชาวบ้าน (ร้อยละ 87.7)

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ระดับความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ตามความคิดเห็นของประชาชน

การนำข้อมูลส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ระดับความสำคัญของปัจจัยการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งประกอบด้วย 4 ปัจจัย ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

ตาราง 4.2 ระดับความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของประชาชน โดยรวมและรายด้าน

ปัจจัยรายด้าน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน	1.42	0.63	น้อย
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน	1.43	0.65	น้อย
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	1.64	0.73	น้อย
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	1.38	0.60	น้อย
โดยรวม	1.47	0.65	น้อย

จากตาราง 4.2 ปัจจัยโดยรวมที่มีความสำคัญในการศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับน้อย และปัจจัยรายด้านทุกด้านที่มีความสำคัญ การศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) อยู่ในระดับน้อย โดยมีด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ตามลำดับ และมีด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ตาราง 4.3 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนเป็นรายชื่อที่มีความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

การมีส่วนร่วมในการวางแผน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
1. เคยเข้าร่วมประชุมวางแผนการดำเนินการเกี่ยวกับสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) หรือไม่	1.42	0.62	น้อย
2. เคยร่วมแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ในที่ประชุม หรือไม่	1.41	0.64	น้อย
รวม	1.42	0.63	น้อย

จากตาราง 4.3 พบว่า การมีส่วนร่วมในการวางแผนเป็นรายข้อทุกข้อมีความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับน้อย โดยมีข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ เคยร่วมแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ในที่ประชุม ตามลำดับ

ตาราง 4.4 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนเป็นรายข้อที่มีความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
1. เคยร่วมเก็บเมล็ดพันธุ์ไม้ เช่น ตาล ฯลฯ ไว้สำหรับเพาะไว้ปลูกในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) หรือไม่	1.31	0.60	น้อย
2. เคยร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการตรวจตราดูแลป้องกันการบุกรุกทำลายป่า หรือไม่	1.42	0.67	น้อย
3. ท่านเคยร่วมปลูกต้นไม้ในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) หรือไม่	1.60	0.68	น้อย
4. ท่านเคยร่วมดับไฟป่าในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) หรือไม่	1.42	0.64	น้อย
5. ท่านเคยร่วมทำแนวกันไฟป่า หรือไม่	1.36	0.64	น้อย
6. ท่านเคยร่วมบริจาคเงินช่วยเหลือเกี่ยวกับการป้องกันรักษาสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) หรือไม่	1.56	0.71	น้อย
7. ท่านเคยให้ยืมบริจาควัสดุเช่น จอบ พลั่ว เชือกหรือยานพาหนะในการปลูกป่า หรือไม่	1.40	0.65	น้อย
รวม	1.43	0.65	น้อย

จากตาราง 4.4 พบว่า การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนเป็นรายข้อทุกข้อมีความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับน้อย โดยมีข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ เคยร่วมปลูกต้นไม้ในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตามลำดับ

ตาราง 4.5 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์เป็นรายข้อที่มีความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
1. เคยเก็บพืชมรดกในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) บ้างหรือไม่	1.70	0.82	ปานกลาง
2. เคยเข้าป่าล่าสัตว์ เช่น แอ้น กาลา ในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) บ้าง หรือไม่	1.21	0.56	น้อย
3. เข้าไปเก็บหาของป่าและสมุนไพร เช่น ผักหวาน รังผึ้ง เห็ด ฯลฯ ในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) บ้างหรือไม่	2.01	0.81	ปานกลาง
รวม	1.64	0.73	น้อย

จากตาราง 4.5 พบว่า การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์เป็นรายข้อทุกข้อมีความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับน้อย โดยมีข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ เข้าไปเก็บหาของป่าและสมุนไพร เช่น ผักหวาน รังผึ้ง เห็ด ฯลฯ ในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตามลำดับ

ตาราง 4.6 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลเป็นรายข้อที่มีความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
1. เคยพบข้อบกพร่องของการดำเนินงานในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) เสนอต่อที่ประชุมบ้างหรือไม่	1.18	0.45	น้อย
2. เคยเสนอแนะแนวทางใหม่ ๆ ในการจัดการสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) บ้าง หรือไม่	1.25	0.55	น้อย
3. เคยเผยแพร่ข่าวสารและความรู้ที่เป็นประโยชน์ของการจัดการสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) และโทษของการทำลายป่าสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) บ้างหรือไม่	1.44	0.66	น้อย
4. เคยชักชวนเพื่อนบ้านให้สังเกตดูการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเมื่อสระน้ำในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตื้นเขิน	1.63	0.73	น้อย
รวม	1.38	0.60	น้อย

จากตาราง 4.6 พบว่า การมีส่วนร่วมในการประเมินผลเป็นรายข้อมีความสำคัญในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ส่วนใหญ่อยู่ในระดับน้อย แต่มีข้อที่มีความสำคัญในการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ชักชวนเพื่อนบ้านให้สังเกตดูการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเมื่อสระน้ำในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตื้นเขิน และมีข้อที่มีความสำคัญในการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง คือ เผยแพร่ข่าวสารและความรู้ที่เป็นประโยชน์ของการจัดการสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) และโทษของการทำลายป่าสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) โดยมีข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ชักชวนเพื่อนบ้านให้สังเกตดูการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเมื่อสระน้ำในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตื้นเขิน ตามลำดับ

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานในการวิจัยระดับความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น นั้น เป็นการเปรียบเทียบประชาชนที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก สถานะ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในช่วงใด สถานภาพทางสังคม แตกต่างกัน จะมีการศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) แตกต่างกันหรือไม่ ซึ่งการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) นั้นได้แยกออกเป็น 4 ด้านคือ 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ได้ผลการเปรียบเทียบ ดังนี้

ตาราง 4.7 การเปรียบเทียบความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตามความคิดเห็นของประชาชน ที่มีเพศต่างกัน

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้)	ชาย		หญิง		t	p
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน	1.54	.64	1.32	.55	2.721	.007*
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน	1.53	.53	1.37	.57	2.297	.023*
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	1.62	.54	1.65	.58	-.379	.705
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	1.43	.46	1.33	.44	1.690	.093
โดยรวม	1.53	.42	1.42	.40	2.012	.045*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 4.7 พบว่า ประชาชนตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น และ ตำบลบ้านฝ่อ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น เพศชายและเพศหญิง มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของปัจจัยโดยรวมและรายด้าน ในด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน และด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน แตกต่างกันอย่างมีนัย

สำคัญที่ระดับ .05 ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการ
ประเมินผล ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ตาราง 4.8 การเปรียบเทียบความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ตามความคิดเห็นของประชาชน ที่มีอายุต่างกัน

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่)	20-29 ปี		30-39 ปี		40-49 ปี		50-59 ปี		60 ปีขึ้นไป		F	P
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน	1.47	.57	1.38	.57	1.49	.67	1.29	.49	1.46	.63	.972	.424
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน	1.53	.49	1.35	.43	1.43	.54	1.43	.52	1.41	.49	.534	.711
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	1.67	.69	1.43	.49	1.65	.55	1.64	.58	1.78	.54	1.789	.132
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	1.34	.37	1.33	.42	1.43	.53	1.35	.45	1.36	.38	.409	.802
โดยรวม	1.50	.45	1.37	.35	1.51	.47	1.43	.39	1.51	.38	.865	.486

* มินัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 4.8 พบว่า ประชาชนตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น และ ตำบลบ้านฝ้อ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ที่มีอายุแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของปัจจัยโดยรวมและรายด้าน ในด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตาราง 4.9 การเปรียบเทียบความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติกลุ่มน้ำพอง (โสภณแต่) ตามความคิดเห็นของประชาชน ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติกลุ่มน้ำพอง (โสภณแต่)	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา		อนุปริญญาหรือเทียบเท่า (ประกาศนียบัตร, ปวท., ปวส.)		ปริญญาตรี		F	p
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
	1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน	1.38	.57	1.55	.70	1.07	.189	1.50		
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน	1.38	.47	1.56	.59	1.27	.19	1.67	.58	2.608	.053
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	1.70	.56	1.51	.48	1.19	.50	1.77	.77	3.404	.019*
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	1.33	.39	1.48	.60	1.21	.30	1.55	.37	2.168	.093
โดยรวม	1.45	.38	1.52	.50	1.19	.15	1.62	.47	1.979	.118

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 4.9 พบว่า ประชาชนตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น และ ตำบลบ้านฝ้อ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติกลุ่มน้ำพอง (โสภณแต่) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของปัจจัยโดยรวมและรายด้าน ในด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตาม และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตาราง 4.10 การเปรียบเทียบความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ส่วนรุกชชาติลุ่มน้ำพอง (โสภแต่) ตามความคิดเห็นของประชาชน ที่มีอาชีพต่างกัน

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ส่วนรุกชชาติลุ่มน้ำพอง (โสภแต่)	เกษตรกร		ค้าขาย		รับราชการ		รับจ้าง		อื่น ๆ		F	p
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน	1.38	.56	1.50	.69	1.86	.81	1.44	.61	1.28	.52	2.011	.094
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน	1.39	.47	1.63	.60	2.04	.64	1.40	.46	1.27	.31	5.939	.000*
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	1.62	.54	1.65	.60	2.03	.81	1.60	.55	1.63	.54	1.436	.223
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	1.33	.41	1.51	.50	1.91	.60	1.42	.49	1.14	.26	6.371	.000*
โดยรวม	1.43	.37	1.57	.49	1.96	.60	1.46	.39	1.33	.94	5.399	.000*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 4.10 พบว่า ประชาชนตำบลโคกงาม อำเภอบ้านผาง จังหวัดขอนแก่น และ ตำบลบ้านผือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ส่วนรุกชชาติลุ่มน้ำพอง (โสภแต่) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของปัจจัยโดยรวมและรายด้าน ในด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน และด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตาราง 4.11 การเปรียบเทียบความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติกลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ตามความคิดเห็นของประชาชน ที่มีสถานะต่างกัน

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติกลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่)	โสด		สมรส		หย่าร้าง		F	p
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน	1.48	.60	1.41	.61	1.67	.58	.487	.692
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน	1.39	.37	1.46	.53	1.04	.08	1.019	.385
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	1.58	.51	1.65	.57	1.44	.19	.331	.803
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	1.32	.32	1.39	.48	1.17	.14	.382	.766
โดยรวม	1.44	.30	1.48	.44	1.33	.11	.217	.884

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 4.11 พบว่า ประชาชนตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น และ ตำบลบ้านฝ้อ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ที่มีสถานะแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติกลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของปัจจัยโดยรวมและรายด้าน ในด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตาราง 4.12 การเปรียบเทียบความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สัตว์น้ำพอง (โสภแต่) ตามความคิดเห็นของประชาชน ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สัตว์น้ำพอง (โสภแต่)	ไม่เกิน 5,000 บาท		5,001 – 10,000 บาท		10,001 – 15,000 บาท		15,001 บาท ขึ้นไป		F	p
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน	1.35	.50	1.42	.66	1.75	.84	1.69	.73	2.912	.035*
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน	1.36	.41	1.44	.51	1.67	.54	1.86	.74	5.896	.001*
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	1.67	.55	1.48	.47	2.17	.64	1.71	.70	5.868	.001*
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	1.31	.39	1.36	.45	1.69	.59	1.70	.59	5.973	.001*
โดยรวม	1.42	.32	1.42	.43	1.82	.55	1.74	.61	6.406	.000*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 4.12 พบว่า ประชาชนตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น และ ตำบลบ้านฝ่อ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สัตว์น้ำพอง (โสภแต่) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของปัจจัยโดยรวมและรายด้าน ในด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตาราง 4.13 การเปรียบเทียบความสำคัญของปัจจัยในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภณ) ตามความคิดเห็นของประชาชน ที่มีสถานภาพทางสังคมต่างกัน

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภณ)	พระสงฆ์		สมาชิก อบต.		ครู,อาจารย์		ผู้ใหญ่บ้าน		หัวหน้ากลุ่มแม่บ้าน		ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน		อื่นๆ		F	p
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน	1.75	1.06	2.17	.68	1.50	.50	2.40	.55	1.25	.35	1.92	.74	1.35	.55	5.757	.000*
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน	1.43	.61	2.24	.81	1.89	.61	1.89	.74	1.07	.10	1.95	.62	1.38	.44	6.366	.000*
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	1.17	.24	1.61	.53	2.07	.92	1.67	.85	1.67	.94	1.33	.42	1.64	.55	1.018	.414
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	1.25	.35	2.04	.60	1.60	.38	2.15	.78	1.13	.18	1.67	.54	1.32	.40	6.730	.000*
โดยรวม	1.40	.56	2.01	.58	1.76	.59	2.03	.66	1.28	.31	1.72	.50	1.42	.37	5.044	.000*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 4.13 พบว่า ประชาชนตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น และ ตำบลบ้านฝาง อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ที่มีสถานภาพทางสังคมแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภณ) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของปัจจัยโดยรวมและรายด้าน ในด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตอนที่ 4 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติ
ลุ่มน้ำพอง (โสกแต้)

การวิจัยการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม
อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ส่วนหนึ่งยังได้ศึกษามีว่าปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของการมี
ส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) อย่างไรบ้าง โดยแยกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

ตาราง 4.14 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำ
พอง (โสกแต้) ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ออกกฎหมายที่เข้มงวดกับบุคคลที่ลักลอบเข้ามาหาของป่าและล่าสัตว์	1	5.9
2. อยากให้มีสถานที่ท่องเที่ยว	3	17.6
3. อยากได้ที่ทำกินของชาวบ้านกลับคืนมา	1	5.9
4. สถานที่ตั้งของสำนักงานไม่เหมาะสม	1	5.9
5. ห้ามไม่ให้ล่าสัตว์ ในเขตสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้)	3	17.6
6. ห้ามไม่ให้ไปหาของป่า ในเขตสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้)	2	11.8
7. จัดอบรมในแก่ประชาชนในเขตสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้)	4	23.5
8. ประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสาร ให้ประชาชนรับทราบอย่างชัดเจน	2	11.8
รวม	17	100.00

จากตาราง 4.14 พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และ
ข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ด้านการมีส่วนร่วมใน
การวางแผน คือ จัดอบรมในแก่ประชาชนในเขตสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) (ร้อยละ 23.5)
อยากให้มีสถานที่ท่องเที่ยว และ ห้ามไม่ให้ล่าสัตว์ ในเขตสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) (ร้อยละ
17.6) ห้ามไม่ให้ไปหาของป่า ในเขตสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) และ ประชาสัมพันธ์ข้อมูล
ข่าวสาร ให้ประชาชนรับทราบอย่างชัดเจน (ร้อยละ 11.8) ตามลำดับ

ตาราง 4.15 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำ
พอง (โสกแต้) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ทำแนวป้องกันไฟป่า	2	14.3
2. อนุรักษ์พันธุ์ไม้หายาก	3	21.4
3. ปลูกป่าเพิ่ม	9	64.3
รวม	14	100.00

จากตาราง 4.15 พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และ ข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน คือ ปลุกป่าเพิ่ม (ร้อยละ 64.3) อนุรักษ์พันธุ์ไม้หายาก (ร้อยละ 21.4) ทำแนวป้องกันไฟฟ้า (ร้อยละ 14.3) ตามลำดับ

ตาราง 4.16 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ขออนุญาตนำไม้แห้งมาทำฟืนในเขตสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่)	1	25
2. ขออนุญาตเข้ามาเก็บเห็ด และหาผักหวานในเขตสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่)	3	75
รวม	4	100.00

จากตาราง 4.16 พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และ ข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ คือ ขออนุญาตเข้ามาเก็บเห็ด และหาผักหวานในเขตสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) (ร้อยละ 75) และ ขออนุญาตนำไม้แห้งมาทำฟืนในเขตสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) (ร้อยละ 25) ตามลำดับ

ตาราง 4.17 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. แหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภคไม่เพียงพอต่อความต้องการ	14	93.3
2. สถานที่ตั้งของสำนักงานไม่เหมาะสม	1	6.7
รวม	15	100.00

จากตาราง 4.17 พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และ ข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล คือ แหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภคไม่เพียงพอต่อความต้องการ (ร้อยละ 93.3) และ สถานที่ตั้งของสำนักงานไม่เหมาะสม (ร้อยละ 6.7) ตามลำดับ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปหัวข้อต่าง ๆ ของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. สรุปผลการวิจัย
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

สรุปผลการวิจัย

1. คุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 56.6) มีอายุระหว่าง 40 - 49 ปี (ร้อยละ 32.5) มีระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 66.5) มีอาชีพหลักส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร (ร้อยละ 62.3) มีสถานะ สมรส (ร้อยละ 82.1) มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนส่วนใหญ่ ไม่เกิน 5,000 บาท (ร้อยละ 56.1) และมีสถานภาพทางสังคม ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้าน (ร้อยละ 87.7)

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับน้อย โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ($\bar{x} = 1.64$) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน ($\bar{x} = 1.43$) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ($\bar{x} = 1.42$) และด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน ($\bar{x} = 1.38$)

3. การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น พบว่า

3.1 ประชาชนที่มีเพศแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคแต่) โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน และ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการ

อภิปรายผล

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาการอภิปรายไว้ดังนี้

1. ปัจจัยโดยรวมและรายด้านทุกด้านเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ของประชาชนบ้านปากช่อง ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง และประชาชนบ้านหนองผือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมมากกว่าปัจจัยการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน ถึงแม้ไม่มีการปฏิบัติตามแผนก็ไม่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อังคณา วงษ์นอก (2547 : 112 - 114) ที่ได้ศึกษาเรื่องการบริหารในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตอำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม สอดคล้องกับงานวิจัยของ มังกร ศรีชะโคตร (2549 : 90 - 91) ที่ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตำบล กรณีศึกษา : ตำบลคงใหญ่ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพโรพ ถนัดคำ (2549 : 65 - 67) ได้ทำการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด สอดคล้องกับงานวิจัยของ วันชัย พวงเงิน (2550 : 50 - 54) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาของเทศบาลกิ่งกรลาต อำเภอกิ่งกรลาต จังหวัดสุโขทัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิษาน สุวรรณาคะ (2552 : 75 - 77) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาและอนุรักษ์ป่าชุมชนเทือกเขาทะเลาย เขตตำบลนายายอามและตำบลวังใหม่ อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุปรีย์ยา กำไลทอง (2552 : 110 - 114) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกประชาคมตำบลในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

2. ผลการศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) กับปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน ปัจจัยการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ของประชาชน ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง และ ตำบลบ้านผือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก สถานะ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และสถานะภาพทางสังคมต่างกัน ผลปรากฏว่า

2.1 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) กับปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ของประชาชนที่มีเพศ อายุ และการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มในหมู่บ้านต่างกัน

แสดงให้เห็นว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก สถานะ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และสถานะภาพทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากประชาชนที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมเพราะอาจเป็นภารกิจหรือหน้าที่ของสมาชิกกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ อาจสามารถรวมกลุ่มกันได้ดีกว่าประชาชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษญา เล็กมณี (2546 : 83 - 86) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาป่าชุมชน บ้านบางห้วยยะอุ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พบว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาป่าชุมชน บ้านบางห้วยยะอุ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สารวย สุดเฉลียว (2546 : 101 - 108) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการป่าชุมชนป่าคาใหญ่-คาขวาง อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า อายุเป็นปัจจัยที่ไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการป่าชุมชนป่าคาใหญ่-คาขวาง

2.2 ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สรรเสริญ ภาษา (2548 : 119 - 130) ได้ศึกษาการบริหารจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาป่าชุมชนป่าโคกหนองเม็ก-หนองฮี ตำบลเสือเผ่า อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคามพบว่า วัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชนเป็นปัจจัยที่ทำให้การบริหารจัดการป่าชุมชนประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมศักดิ์ สมานไทย (2546 : 58) ที่พบว่า ส่วนใหญ่ราษฎรมีส่วนร่วมทั้งในด้านการประชุมวางแผนด้านการปฏิบัติงานและการติดตามผลการดำเนินงาน ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ ระดับการเป็นสมาชิกกลุ่มในสังคม ระดับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ระดับความพึงพอใจที่ได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชน ภาวะเียบป่าชุมชน และการสนับสนุนจากองค์กรชุมชนอื่น ๆ ควรนำข้อค้นพบที่ได้ไปเสนอแนะกำหนดเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ด้านป่าชุมชน อันจะเกิดประโยชน์ต่อภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรชุมชน และชุมชนต่อไป

1.2 จากการศึกษา พบว่า ระดับความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์รักษาป่าชุมชนป่าโคกใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามอยู่ในระดับปานกลาง ควรให้ภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชน และองค์กรชุมชนอื่น ๆ ได้ศึกษารูปแบบในการจัดการป่าชุมชนโดยอาศัยความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์รักษาป่าเข้าไปบูรณาการในการจัดการป่าชุมชน จะทำให้เกิดความยั่งยืนกว่าการที่ไม่มีระบบความเชื่อเข้าไปเกี่ยวข้อง เนื่องจากชาวบ้านยังเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในป่า และดำเนินชีวิตด้วยความเชื่อนี้สืบทอดกันมานาน และส่งผลในทางบวกต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ

จัดการประชุม

1.3 จากการศึกษาปัจจัยด้านการสนับสนุน จากสถาบันศาสนา ภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรชุมชนอื่น ๆ พบว่าปัจจัยสนับสนุนจากองค์กรชุมชนอื่น ๆ อยู่ในระดับมาก ส่วนอีก 3 ปัจจัยอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งในการจัดการประชุมควรจะได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน ดังนั้นควรที่จะมีการประสานงานเพื่อขอรับการสนับสนุนทั้งด้าน วิชาการ งบประมาณ บุคลากร และอุปกรณ์ เพื่อที่จะส่งผลต่อการจัดการประชุมให้เป็นปாதว้อย่างยั่งยืนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบประชุมที่เป็นปาดว้อย่างกับประชุมอื่น ๆ เช่น ปาดตามระบบความเชื่อ เช่น ปาดอนปู่ตา ปาดตอภัยทาน ปาดชา เป็นต้น เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่าง หรือไม่แตกต่างในวิธีการจัดการประชุม รวมไปถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและด้านลบ รวมถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการจัดการประชุม

2.2 ควรศึกษาถึงสภาพปัญหาที่แท้จริงในการจัดการประชุมเพื่อที่จะได้มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาตรงประเด็นได้อย่างยั่งยืน

2.3 ควรศึกษาการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม เป็นสมาชิก และไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม ว่าเป็นกลุ่มใดบ้าง มีขนาดของจำนวนสมาชิก และแต่ละกลุ่มมีบทบาทอย่างไร มีความสัมพันธ์ต่อปัจจัยด้านต่าง ๆ หรือไม่ และรวมไปถึงการส่งเสริมการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม

2.4 ควรศึกษาเพื่อหาวิธีการหรือรูปแบบที่ส่งเสริมให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการประชุมให้มากขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

บรรณานุกรมภาษาไทย

- เกศินี จุฑาวิจิตร. (2542). การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. นครปฐม: คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏนครปฐม.
- เกษม จันทร์แก้ว และสามัคคี บุญยะวัฒน์. (2538). เอกสารประกอบการสอนวิชาการสอนวิชาการจัดการทรัพยากรป่าไม้. กรุงเทพฯ: คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- โกมล แพรททอง. (2533). แนวความคิดป่าชุมชน ในคู่มือเจ้าหน้าที่ของรัฐ โครงการพัฒนาป่าชุมชน เรื่อง ป่าชุมชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ กรมป่าไม้.
- จรรยารัตน์ หิรัญชอุหะ. (2542). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการวนศาสตร์ชุมชนที่สูงในลุ่มน้ำห้วยผะ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (วนศาสตร์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชัยวัฒน์ ขวัญบุญ. (2543). วาทกรรมว่าด้วยการเข้าใจในธรรมชาติ/ สิ่งแวดล้อมวิเคราะห์ในเชิงวาทกรรมป่าชุมชน. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 8, 65.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร์. (2540). การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ เส็งประชา. (2541). มนุษย์กับสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์.
- ดารณี พานทอง พาสุข. (2532). ทฤษฎีแรงจูงใจ. (พิมพ์ครั้งที่ 4). มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพฯ: ประชาชน
- นิวัติ เรืองพานิช. (2537). การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ: ไร่เขียว.
- พงศ์ หาดาล. (2540). จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์ประกอบการเบื้องต้น. สุราษฎร์ธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- พัชสิรี ชมพู่คำ. (2552). องค์การและบริการ. กรุงเทพฯ : แมคกรอ-ฮิล.
- ไพจิตร ไตวงศ์ย่อย. (2538). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: การศึกษาเฉพาะกรณีบ้านป่าลั่น ตำบลปงน้อย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ปริญญา สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต (สิ่งแวดล้อม) มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ภิญโญ ภูศรี. (2535). ปัจจัยที่มีผลต่อการจะเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษาในทัศนะของกรรการบริหารสมาคมผู้ปกครองและครู. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ป่าไม้, กรม. (2541). ป่าชุมชน. กรุงเทพฯ: ส่วนป่าชุมชน สำนักส่งเสริมการปลูกป่า กรมป่าไม้.
- มณฑล ไบบัว. (2536). หลักและทฤษฎีการสื่อสาร. กรุงเทพฯ. โอเดียนสโตร์.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2534). การพัฒนาชุมชน: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก

- รักชาติ วัฒนาประชากุล. (2542). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสวนป่ากลางดง. อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต(วนศาสตร์) สาขาการจัดการป่าไม้ ภาควิชาการป่าไม้ ภาควิชาการป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รวีวรรณ ชินะตระกูล. (ม.ป.ป.). การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2552). มนุษย์สัมพันธ์ : พฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิมลลักษณ์ ชูชาติ. (2540). การนำเสนอรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัย เทียนน้อย.(2536). การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ. กรุงเทพฯ.อักษรวัฒนา.
- ศูนย์อุตุนิยม จังหวัดขอนแก่น. (2558). ศูนย์อุตุนิยมวิทยาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. ขอนแก่น.
- ศลิษา พึ่งแสงแก้ว. (2537). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้: ศึกษากรณีป่าชุมชนบ้านห้วยแก้ว อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. (2542). ทฤษฎีและปฏิบัติการทางวิทยาสังคม. สกลนคร: คณะวิชาครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสกลนคร.
- สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช. (2556). รายงานประจำปี ๒๕๕๖ สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) จังหวัดขอนแก่น. ขอนแก่น : กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สุวิชาญ มนแพงसानนท์. (2544). วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย. SPSS for Windows. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- สมหมาย กิตยากุล. (2542). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต(วนศาสตร์) สาขาการจัดการป่าไม้ ภาควิชาการป่าไม้ ภาควิชาการป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สนธยา พลศรี. (2533). ทฤษฎีหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- สมบูรณ์ อำพนพนารัตน์. (2542). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันไฟป่า กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติ เขาสามหลัน จังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วนศาสตร์) สาขาการจัดการป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2540). ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ. (2541). พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพฯ :ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์
- สมศักดิ์ ประเสริฐสุข. (2554). จิตวิทยาการจัดการองค์การอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ : โอ.เอสพริ้นติ้งเฮ้าส์.

สมศักดิ์ กิจธนาวัฒน์. (2548). จิตวิทยาธุรกิจ. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
 สำโรช เนติธรรมกุล. (2542). พฤติกรรมองค์การ. สุราษฎร์ธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
 อำนวย แสงสว่าง. (2545). จิตวิทยาอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ : หจก.ทิพย์วิสุทธิ.
 อภิชาติ วงษ์ทับทิม. (2558). วันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติ. กรมป่าไม้ กระทรวง
 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ.

บรรณานุกรมภาษาต่างประเทศ

Kitchen Lawrence, Teryy Marsden and Paul Milbome. (2006). *Community Forests and Regeneration in Post-industrial Landscapes*. Sciencce and Direct.
 Mac Gillvray, John Angus. (2003). *A Comparative Assessment of SSFMML Stanley and Complan for Forest Mangement Planning in Ontario*. Canada :Lakhead Universitest
 Ryan, Bullock. (2006). *An Anlysis of Community Forest Implemlmentation in British Columbia*. Canada : Wilfrid Laurier Universityeconomic Impact of Community
 Rossi, Frederick. (2007). *Socio-ecomoc Impact of Community Forest management in Rural India*. Florida : University of Florida.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสอบถาม

เรื่อง

การศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม
อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้เป็นแบบสอบถามสำหรับประชาชนที่อยู่บริเวณ สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ธรรมชาติ สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้) ตำบลโคกงาม อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น โดยคำตอบในแบบสอบถามนี้ไม่มีข้อใดผิดหรือถูก เพราะเป็นความคิดและการตัดสินใจที่แตกต่างกัน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการตอบแบบสอบถามทุกข้อ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคล จำนวน 7 ข้อ

ส่วนที่ 2 แบบวัดการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ 16 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคล

คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน ( ) และเติมข้อมูลตามความเป็นจริง

1. เพศ

( ) ชาย ( ) หญิง

2. อายุ

( ) 20-29 ปี ( ) 30-39 ปี ( ) 40-49 ปี ( ) 50-59 ปี ( ) 60 ปีขึ้นไป

3. ระดับการศึกษา

( ) ประถมศึกษา

( ) มัธยมศึกษา

( ) อนุปริญญาหรือเทียบเท่า (ประกาศนียบัตร,ปวท.,ปวส.)

( ) ปริญญาตรี

( ) สูงกว่าปริญญาตรี

4. อาชีพหลัก

( ) เกษตรกร ( ) ค้าขาย ( ) รับราชการ ( ) รับจ้าง ( ) อื่นๆ (ระบุ).....

5. สถานะ

( ) โสด   ( ) สมรส   ( ) หย่าร้าง   ( ) ม้าย

6. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนในช่วงใด

( ) ไม่เกิน 5,000 บาท   ( ) 5,001 – 10,000 บาท

( ) 10,001 – 15,000 บาท   ( ) 15,001 บาทขึ้นไป

7. สถานภาพทางสังคม

( ) พระสงฆ์   ( ) สมาชิก อบต.   ( ) ครู, อาจารย์

( ) กำนัน   ( ) แพทย์ประจำตำบล   ( ) ผู้ใหญ่บ้าน

( ) หัวหน้ากลุ่มแม่บ้าน   ( ) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน   ( ) อื่นๆ (ระบุ).....

ส่วนที่ 2 แบบวัดการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ท่านเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนว่ามีการปฏิบัติการ
อย่างไร ในแต่ละข้อเพียงคำตอบเดียวโดยถือเกณฑ์ต่อไปนี้

มาก   หมายถึง 6 ครั้ง/ปี หรือมากกว่า

ปานกลาง   หมายถึง 1 - 5 ครั้ง/ปี

น้อย   หมายถึง ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างท้ายข้อความที่ตรงกับความเข้าใจและปฏิบัติการของ

ข้อความ	มาก	ปานกลาง	น้อย
การมีส่วนร่วมในการวางแผน			
1. ท่านเคยเข้าร่วมประชุมวางแผนการดำเนินการเกี่ยวกับสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคเต้) หรือไม่			
2. ท่านเคยร่วมแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคเต้) ในที่ประชุม หรือไม่			
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน			
3. ท่านเคยร่วมเก็บเมล็ดพันธุ์ไม้ เช่น ตาล ฯลฯ ไว้สำหรับเพาะไว้ปลูกในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคเต้) หรือไม่			
4. ท่านเคยร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการตรวจตราดูแลป้องกันการบุกรุกทำลายป่า หรือไม่			

ข้อความ	มาก	ปานกลาง	น้อย
5. ท่านเคยร่วมปลูกต้นไม้ในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคเต้) หรือไม่			
6. ท่านเคยร่วมดับไฟป่าในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคเต้) หรือไม่			
7. ท่านเคยร่วมทำแนวกันไฟป่า หรือไม่			
8. ท่านเคยร่วมบริจาคเงินช่วยเหลือเกี่ยวกับการป้องกันรักษาสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคเต้) หรือไม่			
9. ท่านเคยให้ยืมบริจาควัสดุเช่น จอบ พลั่วเชือกหรือยานพาหนะในการปลูกป่า หรือไม่			
การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์			
10. ท่านเคยเก็บพินในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคเต้) บ้าง หรือไม่			
11. ท่านเคยเข้าป่าล่าสัตว์ เช่น แะ นก ฯลฯ ในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคเต้) บ้าง หรือไม่			
12. ท่านเข้าไปเก็บหาของป่าและสมุนไพร เช่น ผักหวาน รังผึ้ง เห็ด ฯลฯ ในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคเต้) บ้าง หรือไม่			
การมีส่วนร่วมในการประเมินผล			
13. ท่านเคยพบข้อบกพร่องของการดำเนินงานในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคเต้) เสนอต่อที่ประชุมบ้าง หรือไม่			
14. ท่านเคยเสนอแนะแนวทางใหม่ ๆ ในการจัดการสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคเต้) บ้าง หรือไม่			
15. ท่านเคยเผยแพร่ข่าวสารและความรู้ที่เป็นประโยชน์ของการจัดการสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคเต้) และโทษของการทำลายป่าสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคเต้) บ้าง หรือไม่			
16. ท่านเคยชักชวนเพื่อนบ้านให้สังเกตดูการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเมื่อสระน้ำในสวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสภคเต้) ตื้นเขิน			

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนรุกขชาติลุ่มน้ำพอง (โสกแต้)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประวัติผู้วิจัย

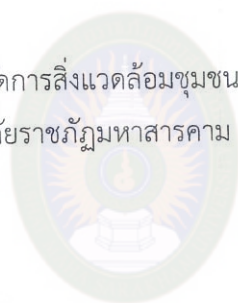

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	นายจักรพงษ์ ศรีแก้ว
วันเกิด	วันที่ 17 เดือน กันยายน พ.ศ. 2536
สถานที่เกิด	อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ประเทศไทย
หมายเลขโทรศัพท์	0868622826
e-mail	chakkaphong007@gmail.com
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	178 หมู่ 6 ตำบลบ้านผือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น 40240
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2552	มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านหนองผือราษฎร์ประสิทธิ์ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น
พ.ศ. 2554	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนจรเข้วิทยายน อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น
กำลังศึกษา	สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	นางสาวจุฬาลักษณ์ พันสาย
วันเกิด	วันที่ 3 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2537
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ประเทศไทย
หมายเลขโทรศัพท์	0650847200
e-mail	julaluck621@gmail.com
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	80 ถนนนครสวรรค์ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 44000
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2552	มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสอนแก้ว่องไววิทยา อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
พ.ศ. 2555	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสอนแก้ว่องไววิทยา อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
กำลังศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY